



VSK Monitor 2014

Voortgangsrapportage Actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat'

David Romijn

Janine van Kalmthout

Koen Breedveld

VSK Monitor 2014

Voortgangsrapportage Actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat'

in opdracht van het Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Sport

**David Romijn
Janine van Kalmthout
Koen Breedveld**

Mulier Instituut
sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek

*Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
+31 (0)30 721 02 20 | www.mulierinstituut.nl
info@mulierinstituut.nl | [@mulierinstituut](https://www.mulierinstituut.nl)*

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	9
1.1	Naar een veiliger sportklimaat	9
1.2	Het VSK-actieplan	9
1.3	Monitoring VSK-programma	13
1.4	Leeswijzer	14
2.	Spelregels	15
2.1	Invoering verplicht spelregelbewijs	15
2.2	Invoering pre-match briefing	15
2.3	Aanleren van spelregels	16
3.	Tuchtrecht	19
3.1	Zwaarder bestraffen geweld tegen officials	19
3.2	Sportbrede kennisdeling bij excessen	20
3.3	Transparante reglementen en adequate tuchtrechtspraak	20
4.	Gedragsregels	23
4.1	Invoeren en aanleren gedragsregels	23
4.2	Bekendheid met gedragsregels	25
5.	Excessen	27
5.1	Sportbonden met excessen in beeld	27
5.2	Protocol effectieve aanpak excessen	28
5.3	Opleiding en aanstelling vertrouwenscontactpersonen verenigingen	29
5.4	Protocol molestatie scheidsrechters/officials	30
6.	Maatregelen politie en justitie (excessen)	31
6.1	VOG	31
7.	Aansluiting van sport bij (lokaal) integraal veiligheidsbeleid	33
7.1	Halt en de KNVB	33
8.	Vrijwilligers in de sport	39
8.1	Ouderbetrokkenheid	39
8.2	Sportief besturen	41
8.3	Sportief coachen	43
8.4	Scholing weerbaarheid arbitrage	46
8.5	Sportbrede scheidsrechtersbegeleiding	47
9.	Beleefde veiligheid en incidentie van onwenselijk gedrag	49
9.1	Ongewenst gedrag in de sport	49
9.2	Excessen in de sport	50
9.3	Veiligheidsbeleving betrokkenen in de sport	52
10.	Bekendheid maatregelen en rolacceptatie	55

10.1	Bekendheid VSK-actieplan	55
10.2	Bekendheid en participatie VSK-programma	57
10.3	Bewust van noodzaak VSK en eigen rol binnen VSK	58
11.	Expertinterviews	61
	Conclusie	65
12.	Samenvatting en conclusie	67
	Bijlagen	69
Bijlage 1	Brontabellen	69
Bijlage 2	Bronnen	70
Bijlage 3	Aanvullend verschenen onderzoek	73
	Literatuur	78

1. Inleiding

1.1 Naar een veiliger sportklimaat

Nederland is in 2014 bezig met een memorabel sportjaar. Onze topsporters veroverden niet eerder zoveel gouden medailles op wereldkampioenschappen en Olympische Spelen in één jaar. In de relatieve luwte naast deze topprestaties haalt meer dan de helft van de Nederlandse bevolking wekelijks zijn plezier uit de breedtesport. Daarmee is ons land ‘Europees kampioen breedtesport’ (Pulles en Collard, 2014). Met sociale binding en diverse gezondheidseffecten als gevolg.

Om ook in voorliggende jaren nieuwe top- en breedtesporters te blijven trekken heeft de sportwereld baat bij een klimaat waarin iedere potentiële (top)sporter zich welkom en veilig voelt om te doen wat hij of zij leuk vindt, zonder daarbij anderen tot last te zijn. De complicerende factoren daarbij zijn de emoties die optreden bij het ‘moeten’ winnen in een arena waarin vele lagen van de bevolking elkaar ontmoeten, waar ze dat anders mogelijk niet zouden doen.

Het hoeft niet te verbazen dat in dit spanningsveld grensoverschrijdend gedrag op de loer ligt. Soms aan de oppervlakte, soms onzichtbaar, maar altijd – soms op termijn – ten koste van het plezier van de ander. Daarom is een veilig sportklimaat lang niet vanzelfsprekend en behoeft dit permanent onderhoud. De overheid ziet de waarde van de sport en zette daarom in het afgelopen decennium in op verbetering van het sociale klimaat in en rond de sport¹.

In het actieplan ‘Naar een veiliger sportklimaat’ krijgen de programma’s van de laatste jaren een vervolg. Dit actieplan vond haar weg naar de kamer middels een brief van minister Schippers van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) op 22 april 2011. De uitwerking volgde op 18 november van het zelfde jaar, waarmee het programma officieel van start ging. Het programma loopt tot en met 2016.

1.2 Het VSK-actieplan

Het actieplan wordt uitgevoerd door NOC*NSF in samenwerking met de KNVB, de KNHB en de overige sportbonden, de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en de ministeries van VWS en Veiligheid en Justitie (V&J). Insteek van het programma is zowel preventief als curatief. Er wordt ingezet op het voorkomen van ongewenst gedrag en het stimuleren van gewenst gedrag. Tegelijkertijd is bij excessen *zero tolerance* het uitgangspunt. De diverse onderdelen van het volledige VSK-programma zijn geclusterd in zeven thema’s (tabel 1.1).

¹ Onder andere: Samen voor Sportiviteit en Respect (2009-2012); Masterplan Arbitrage (2005-2011)

Tabel 1.1 Maatregelen en ambities rijksoverheid VSK-programma

Maatregelen	Ambitie
1. Maatregelen gericht op <u>spelregels</u>	<i>Sporters, ouders, trainers en coaches hebben kennis genomen van de spelregels die gelden in de sport. Bovendien worden spelregels gewijzigd ter bevordering van de veiligheid op het veld en het spelplezier.</i>
2. Maatregelen gericht op het <u>tuchtrecht</u>	<i>Elke bij NOC*NSF aangesloten sportbond heeft een transparant en uniform systeem van reglementen met bezwaar- en beroepsprocedures, zowel voor competitie als voor algemeen tuchtrecht, doping en seksuele intimidatie, gebaseerd op een sportbrede blauwdruk tuchtrecht.</i>
3. Maatregelen gericht op <u>gedragsregels</u>	<i>Gedragsregels nemen een prominente plaats in om ongewenst gedrag in de sport aan te pakken en te voorkomen.</i>
4. Maatregelen van de sport gericht op <u>excessen</u>	<i>Sportverenigingen en tuchtcommissies kunnen aangifte doen van een geconstateerd strafbaar feit bij de politie, en sancties voor excessieve overtredingen sluiten beter aan bij de verwachtingen uit de sport en de maatschappij. Daarnaast kan het OM een zwaardere strafeis stellen waardoor scheidsrechters/officials een extra beschermde positie genieten vergelijkbaar aan die van ambtsdragers.</i>
5. Maatregelen van politie en justitie gericht op <u>excessen</u>	
6. Aansluiting van sport bij (lokaal) integraal <u>veiligheidsbeleid</u>	<i>Sport, politie, welzijnorganisaties en hulpverleners op lokaal niveau werken samen. Daar waar wenselijk zijn afspraken vastgelegd in een integraal veiligheidsbeleid, gericht op het voorkomen en het aanpakken van ongewenst gedrag en excessen in de sport.</i>
7. Maatregelen gericht op <u>vrijwilligers</u> in de sport	<i>Alle bij NOC*NSF aangesloten sportbonden zijn op de hoogte van het actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat' en bestuurders, trainers, coaches, scheidsrechters, ouders en (jeugd)sporters zijn zich bewust van het belang van gewenst gedrag in de sport.</i>
7a Ondersteunen bestuurders	<i>Bestuurders van 30 bonden maken gebruik van de principes vanuit de modules 'Sportief Besturen'. Daarnaast maken bestuurders binnen deze bonden gebruik van de ontwikkelde handboeken en toolkits.</i>
7b Ondersteunen trainers en coaches	<i>Trainers, coaches en jeugdleiders van de relevante sportbonden/partijen hebben de benodigde vaardigheden om te functioneren in een veiliger sportklimaat en de bonden hebben dit verankerd in hun opleidingsaanbod. Bovendien zijn de huidige trainers, coaches en begeleiders van deze bonden bijgeschoold op deze vaardigheden.</i>
7c Ondersteunen scheidsrechters	<i>Nieuwe officials worden standaard geschoold in weerbaarheid en huidige officials van de bond (niveau 3 en hoger) zijn bijgeschoold. Daarnaast wordt gebruikgemaakt van een sportbreed format waarin scheidsrechters worden begeleid met het omgaan van ongewenst gedrag en escalaties op en rondom het veld.</i>

Bovenvermelde maatregelen en ambities zijn opgesteld door de rijksoverheid. Door de trekkers van het programma (NOC*NSF, KNVB en KNHB) zijn deze vertaald in de volgende tien ambities:

Tabel 1.2 Ambities VSK-programma zoals opgesteld door VSK-programmaleiding

1. 7.500 verenigingsbesturen maken zich hard voor het thema Sportiviteit & Respect in hun sport.
2. 25.000 trainers, coaches en jeugdleiders zijn opgeleid op het gebied van sociaal pedagogische vaardigheden, en kunnen beter omgaan met ongewenst gedrag.
3. 5.000 sportverenigingen hebben een traject doorlopen ter verbetering van hun sociaal pedagogisch klimaat.
4. 5.000 sportverenigingen communiceren expliciet met sporters en ouders over gewenst gedrag op en rond het veld.
5. Alle risicovolle sportverenigingen worden succesvol begeleid.
6. Topsporters, inclusief nationale teams, zetten zich in als ambassadeur.
7. Spelregels die een positieve invloed op het spel hebben, zullen breed worden uitgedragen.
8. Sportbrede aanpak van excessen in de sport, in samenwerking met politie/justitie.
9. Effectief tuchtrecht van goede kwaliteit voor elke sportbond.
10. Voor elke wedstrijd een competente scheidsrechter, speciaal getraind in weerbaarheid.

Bron: NOC*NSF (2012): Activiteitenoverzicht 2013 d.d. 20 september 2012

NOC*NSF ontvangt als uitvoerder van dit programma 39 miljoen euro en heeft voor de uitvoering een VSK-programma opgezet. Dit programma wordt uitgevoerd in een nauwe samenwerking tussen NOC*NSF, KNVB en KNHB. Deze bonden leveren ieder een vertegenwoordiger voor het kernteam VSK², dat eindverantwoordelijk is voor het programma. Het kernteam komt maandelijks bijeen voor een overleg op hoofdlijnen.

Ieder jaar stelt het kernteam een programmaplan op. Alle bij NOC*NSF aangesloten bonden kunnen, voorafgaand daaraan, in de periode van 1 oktober tot 1 december, aangeven op welke manier zij een bijdrage willen leveren aan het realiseren van de programmadoelstellingen. Het programmaplan wordt vervolgens voor advies aan de stuurgroep VSK³ en aan het NOC*NSF expertpanel sportparticipatie⁴ voorgelegd. Tot slot vindt besluitvorming plaats door het bestuur van NOC*NSF.

² Het kernteam bestaat thans uit: Marijke Fleuren (thans voorzitter European Hockey Federation, daarvoor KNHB); Berend Rubingh (interim-manager KNVB), Erik Lenselink (manager Sportontwikkeling bij NOC*NSF) en Ary Hordijk (programmamanager VSK).

³ De stuurgroep bestaat uit de directeurs van de KNHS, KNKV, KNLTB, KNZB, NBB, Watersportverbond, KNVB, KNHB, en NOC*NSF.

⁴ Het 'expertpanel sportparticipatie' is ingesteld d.m.v. de vaststelling van de notitie 'Governance Bestedingsplan Sportagenda' in de Algemene Vergadering van NOC*NSF van november 2012. De leden van het panel zijn: Maarten van Bottenburg (Universiteit Utrecht, voorzitter), Peter van Veen (Gemeente Rotterdam), Bert Filius (KNKV), Jan Kok (KNVB) en Guido Davio (KNHB) voor de toekenningjaren 2013 en 2014.

Het kernteam VSK heeft ten minste twee maal per jaar overleg met de stuurgroep VSK. Onderwerpen van gesprek zijn de algemene voortgang van het programma VSK en de advisering over het jaarlijkse programmaplan. In 2014 vond dit overleg vier maal plaats.

Het kernteam VSK heeft daarnaast meerdere malen per jaar een voortgangsoverleg met het ministerie van VWS. Afhankelijk van de agenda kan aan het voortgangsoverleg ook worden deelgenomen door de andere betrokken departementen, de VNG en de MOgroep.

Voor de uitvoering van de werkzaamheden zijn bij de start in 2011 zes inhoudelijke deelprogramma's onderscheiden:

- Bewustwording en communicatie
- Verenigingen en bestuurders
- Trainers, coaches en begeleiders
- Scheidsrechters/officials
- Effectief tuchtrecht
- Aanpak excessen

Daarnaast is er een apart programma 'Evaluatie en monitoring'. In 2014 zijn er twee deelprogramma's bijgekomen, te weten:

- Ouders
- Ketenaanpak

De dagelijkse uitvoering van het jaarprogramma vindt plaats onder leiding van een programmamanager en zeven (assistent-)projectleiders. De medewerkers van het programmateam zijn vrijwel allen afkomstig van NOC*NSF, KNVB, KNHB en een enkele andere bond. De projectleiders werken iedere woensdag vanuit een gezamenlijk werkplek in het Huis van de Sport in Nieuwegein en hebben daar tweewekelijks een projectleidersoverleg. Bijna alle programmamedewerkers zijn contactpersoon voor een of meer bonden. Een vast aanspreekpunt voor advies en informatie blijkt namelijk een extra voordeel te bieden qua dienstverlening en ondersteuning in de samenwerking met de bonden. VSK vervult een sporttakoverstijgende werking qua netwerk en kennisdeling. De kwartaalbijeenkomsten waar actuele thema's worden behandeld, zijn daar een voorbeeld van. Dat geldt evenzeer voor de bondenbijeenkomsten arbitrage (ook per kwartaal) alsook voor de twee jaarlijkse themabijeenkomsten voor de verenigingsbegeleiders van de bonden.

In maart van dit jaar organiseerde VWS samen met NOC*NSF, KNVB en VNG een bijeenkomst waarbij de rol van de gemeente centraal stond in het realiseren van een veiliger sportklimaat. Hierin kwam naar voren dat de gemeenten in de afgelopen jaren al een aantal goede stappen hadden gezet, maar dat blijvende inzet noodzakelijk is. De gemeenten gaan zich met name inzetten op het aansluiten van de sport op de bestaande veiligheids- en zorgketens. Het actieplan VSK zal gemeenten hierbij ondersteunen.

In 2015 zal het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen (NISB) een start maken met de beoordeling van de producten van het VSK-programma. Uitgangspunt is het beoordelen van de kwaliteit van de afzonderlijke producten. Aan het eind van 2015 is de kwaliteit van alle VSK-producten beoordeeld in een voor het product passende systematiek. Tevens geeft NISB aanbevelingen hoe het totale VSK-

programma en de verschillende onderdelen daarin nog versterkt kunnen worden, vanuit het perspectief van gedragsbeïnvloeding. Daarnaast wordt gekeken naar de witte vlekken die er zijn als het gaat om de producten van het programma.

1.3 Monitoring VSK-programma

Voorliggende rapportage is een tweede rapportage in een serie van vier, die de voortgang van het VSK-programma volgt. In de eerste editie is uitvoerig ingegaan op de voortgang van het VSK-programma, het bereik en de betekenis in termen van gewenst en ongewenst gedrag en de veiligheid in het Nederlandse sportklimaat.

Doel van de VSK Monitor is om vast te stellen:

1. welke voortgang met het VSK-programma wordt geboekt (lopen de onderdelen op koers, waar moet evt. worden bijgestuurd?);
2. hoeveel en welke groepen en organisaties met het programma worden bereikt, met welke programma-onderdelen;
3. wat daarvan de betekenis is in termen van gewenst en ongewenst gedrag en de veiligheid binnen het Nederlandse sportklimaat.

VSK Monitor 2014

Deze editie borduurt voort op de rapportage van 2013. Evenals de monitor van 2013 beschrijft dit rapport de stand van zaken in de uitrol van het programma. Daarbij wordt onder andere ingegaan op de (door)ontwikkelde activiteiten en aantallen afgenomen producten en bijgewoonde cursussen en worden de betrokkenen en de aandacht voor het thema in de sportwereld beschreven. Samengevat is dit rapport een inventarisering van de voortgang en het bereik van het VSK-programma 2014.

Een aantal gegevens van vorig jaar keert terug in de rapportage van de huidige jaargang. Dit zijn de cijfers en vaststellingen die betrekking hebben op de voortgang van het programma. Gegeven het budget is gekozen voor twee belangrijke ijkmomenten in de monitoring. De eerste was na de start van het programma in 2013 en de tweede zal 2015 - wanneer het programma op driekwart is - zijn. De inzet van enkele grote onderzoeken is daarop afgestemd. Daar waar mogelijk beschouwt dit rapport de actuele cijfers in relatie tot die van voorgaande metingen.

Bronnen en registratie

In deze rapportage wordt voor het eerst de beschikt over gegevens uit het nieuwe registratiesysteem Regis. Met behulp van Regis kan voor het eerst het aantal unieke verenigingen dat betrokken is bij VSK worden beschreven. Doordat alle productafnames centraal geregistreerd staan, worden dubbeltellingen uitgesloten en kan worden vastgesteld hoeveel verenigingen een of meerdere VSK-producten hebben afgenomen. Het VSK-programma formuleert de ambitie dat 7.500 verenigingsbestuurders zich hard maken voor het thema Sportiviteit & Respect in hun sport. (tabel 1.2). Tot dusver zijn 4.448 verenigingen geregistreerd als afnemer van een of meer producten (tabel 1.3). Wanneer de strengere definitie gehanteerd wordt van twee of meer afgenomen producten, blijven 1.857 verenigingen over.

Sportbonden zijn verantwoordelijk voor de registratie van de VSK-interventies op verenigingsniveau. NOC*NSF heeft een rol als het gaat om bijscholingen in het kader van VSK die door de Academie voor Sportkader (ASK)/NOC*NSF georganiseerd worden. De ASK registreert deze interventies, veelal sporttakoverstijgend, in een afzonderlijk systeem. Er wordt nog onderzocht hoe deze gegevens

eveneens in Regis kunnen worden getoond. In de VSK monitor 2014 is informatie over de door de ASK georganiseerde interventies direct verkregen bij de ASK (en niet via Regis).

Tabel 1.3 Aantal verenigingen betrokken bij het VSK-programma door productafname

	Absoluut	In procenten
Totaal aantal sportverenigingen Nederland	24.836	100
Totaal aantal sportverenigingen VSK-bonden	18.377	74
Totaal aantal sportverenigingen minimaal één product afgenomen	4.448	18
Totaal aantal sportverenigingen minimaal twee producten afgenomen	1.857	7

Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen wordt gebruikgemaakt van de volgende bronnen:

- cijfers en tekst aangeleverd door de VSK-programmaleiding (productafnames en ontwikkelingen)
- cijfers en registraties Academie Sportkader (ASK)
- cijfers uit registratiesysteem Regis
- cijfers uit lopende onderzoeken van NOC*NSF
- cijfers uit registraties van KNVB
- interviews met veertien deskundigen

In bijlage 2 staat een gedetailleerde beschrijving van de bronnen.

1.4 Leeswijzer

De opbouw van dit rapport is als volgt. In de hoofdstukken 2 tot en met 8 wordt de stand van zaken van het programma geschetst, aan de hand van de zeven door VWS onderscheiden maatregelen en ambities. De *best practices* die in diverse hoofdstukken terug te vinden zijn (in kaders met een dubbele rand) zijn geselecteerd en aangeleverd door NOC*NSF.

In hoofdstuk 9 en 10 wordt ingegaan op de mate waarin zich veranderingen hebben voorgedaan in de (ervaren) veiligheid van het sportklimaat, in de mate waarin sporters, niet-sporters en verenigingsbestuurders bekend zijn met het programma, en in het belang dat zij aan dit thema hechten. Deze informatie overstijgt de diverse genomen maatregelen.

In hoofdstuk 11 wordt verslag gedaan van de interviews met deskundigen en stakeholders, waarin zij hun reflectie geven op het programma en de ontwikkeling daarvan.

Hoofdstuk 12 vat de belangrijkste bevindingen samen en beantwoordt de vraag hoe het is gesteld met de voortgang in het programma.

In de bijlagen staat een beschrijving van de belangrijkste bronnen en een thematisch overzicht van gepubliceerde onderzoeken op het gebied van VSK in het afgelopen jaar.

2. Spelregels

In 2013 werd op basis van onderzoek naar de 'top 10-ergernissen' geconcludeerd dat van de vijf meest genoemde ergernissen er vier (in)direct aan regelkennis waren gerelateerd. In voorgaande rapportage werd vastgesteld dat de aandacht hiervoor onder verenigingen in vergelijking met voorgaande jaren afgenomen was. In het afgelopen jaar is om die reden ingezet op vergroting van spelregelkennis (invoering verplicht spelregelbewijs en spelregelmodules op internet), betere omgang met spelregels (pre-match briefing, spelregelavonden) en het 'updaten' van de spelregels.

2.1 Invoering verplicht spelregelbewijs

Hockey heeft sinds enkele jaren een verplichting voor het behalen van een scheidsrechterskaart (vanaf 16 jaar). Voetbal stelt het spelregelbewijs verplicht voor tweedejaars B-junioren vanaf het huidige seizoen (2014/2015). Peildatum om te meten (en waarop spelers het bewijs gehaald moeten hebben) is 1 januari 2015.

Basketbal, handbal en volleybal werken aan een verplichtstelling van het spelregelbewijs met behulp van de spelregelmodule. Deze spelregelmodule is in 2014 ingevoerd bij zes bonden (voetbal, volleybal, tennis, tafeltennis, handbal en basketball). De module is een sportspecifieke website die probeert sporters op een aantrekkelijke én effectieve manier de spelregels beter te laten begrijpen. Voor jeugdspelers en senioren leidt dit uiteindelijk tot het spelregelbewijs. Zie kader voor het voorbeeld van de NTTB (tafeltennis).

Wat kun je vinden op Tafeltennis Masterz?

Op deze site vind je de spelregels van het tafeltennis in heldere taal. Je vindt er uitleg over de zeventien belangrijkste spelsituaties. Je kunt er oefentoetsen maken zoveel als je wilt. Je ziet veel herkenbare voorbeelden die de regels verduidelijken. Bestuurders en trainer-coaches vinden er extra informatie, tools en ander materiaal om hun leden net dat extra zetje te geven op weg naar hun spelregelbewijs.

Via de site kunnen tafeltennissers ook een officieel spelregelbewijs halen waarmee ze aantonen de spelregels tot in de puntjes te beheersen. De NTTB zal er vanaf het seizoen 2014-2015 op aan gaan sturen dat (om te beginnen) zo veel mogelijk jeugdspelers dit spelregelbewijs gaan halen.

Bron: <http://www.nttb.nl/arbitrage/spelregels/spelregelmodule/>

2.2 Invoering pre-match briefing

Bij rugby is er sprake van een structurele pre-match briefing tussen aanvoerders en scheidsrechters. Hierbij worden zowel technische als managementaspecten van de wedstrijd besproken.

Hockey kent sinds het seizoen 2014/2015 een 'shake hands'-protocol voor wedstrijden waarbij alle betrokkenen elkaar een hand geven en ook na de wedstrijd een kort contactmoment hebben.

Toenadering is hierbij het belangrijkste element. In het hockey wordt ook gezocht naar een alternatieve aanpak. Een voorbeeld hiervan is het gratis teamkrat met bidons voor veteranen waarop ludieke teksten staan die de doelgroep aan moeten spreken. Het doel is: 'Sportief in de 1^e, 2^e en 3^e helft'.

In de korfbalsport werd in de week van de scheidsrechter (4 t/m 12 oktober 2014) de campagne ‘Geef elkaar de hand’ gestart, waarbij wordt bevorderd dat spelers, coaches en andere direct betrokkenen de scheidsrechter zowel vóór als na de wedstrijd een hand geven. Dit gebeurt al wel op topniveau, maar nog niet op andere niveaus. Verder wordt een publiciteitscampagne gestart ten behoeve van de (goede) ontvangst van scheidsrechters door de vereniging.

Korte tijd heeft het betaald voetbal een variant op de pre-match briefing gebruikt. Dit was volgens een interne evaluatie echter niet tot tevredenheid van betrokkenen (timing vlak voor de wedstrijd was ongelukkig) en de deelnemers hebben er onvoldoende winst uit kunnen behalen. Dit initiatief is vervolgens gestopt.

2.3 Aanleren van spelregels

Verondersteld wordt dat bekendheid met de spelregels een belangrijke voorwaarde is voor veiligheid en spelplezier (Steenbergen, 2010). Daarnaast worden spelregels met regelmaat vernieuwd. In hoeverre werd in 2014 aandacht besteed aan het kennen van de spelregels binnen verenigingen?

Volgens driekwart van de kaderfunctionarissen besteedt hun vereniging aandacht aan het kennen van de spelregels (tabel 2.1)⁵.

Tabel 2.1 Besteedt uw vereniging aandacht aan het kennen van de spelregels? (percentage kaderfunctionarissen werkzaam in een vereniging)

	Bestuurlijk kader	Sporttechnisch kader	Arbitrerend kader
Ja	75	69	69
Nee	19	20	19
Weet niet	6	11	11

Bron: Oberon, Sportkadermonitor: VSK-meting 2014 (dataverzameling september 2014)

De meeste verenigingen besteden volgens de kaderfunctionarissen inmiddels aandacht aan het kennen van de spelregels bij de huidige en nieuwe leden en trainer-coaches/(bege)leiders (tabel 2.2). Toeschouwers worden hierbij in minder mate betrokken. Het arbitrerend kader geeft vaker aan dan de andere kaderfunctionarissen dat verenigingen ook aandacht besteden aan het kennen van de spelregels bij de scheidsrechters.

⁵ In een vergelijkbare vraag maar een andere onderzoeksgroep gaf 78 procent van de verenigingen in 2013 aan aandacht te besteden aan het kennen van spelregels. Dit cijfer is niet een-op-een vergelijkbaar met de cijfers in tabel 2.1.

Tabel 2.2 Groepen waarop de vereniging zich richt bij het kennen van de spelregels (kaderfunctionarissen waarvan verenigingen aandacht besteden aan het kennen van spelregels, percentage)

	Bestuurlijk kader	Sporttechnisch kader	Arbitrerend kader
Huidige leden	65	67	67
Nieuwe leden	58	64	58
Trainer-coaches/(bege)leiders	57	66	56
Scheidsrechters	43	43	62
Specifiek op jeugdleden	36	38	33
Ouders van nieuwe jeugdleden	27	34	23
Ouders van huidige jeugdleden	25	32	19
(Overige) vrijwilligers	16	16	11
Juryleden	12	14	12
Toeschouwers	5	9	6
Anders namelijk	3	4	3

Bron: Oberon, Sportkadermonitor: VSK-meting 2014 (dataverzameling september 2014)

Spelregelcommunicatie

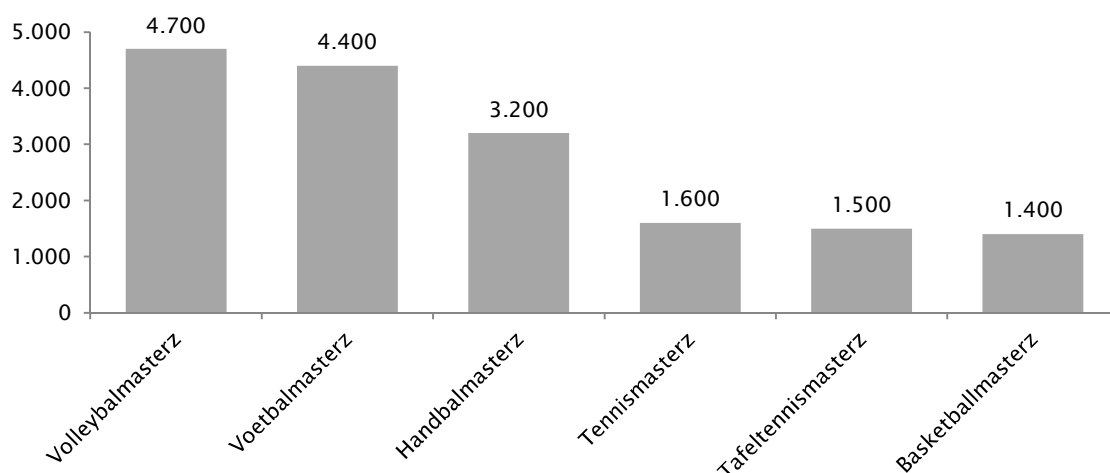
Onderdeel van de VSK-ambitie op het gebied van spelregels is het toegankelijk maken van de spelregels en spelregelkennis. In totaal 17 sportbonden hebben tot op heden een training gevolgd om de spelregels in begrijpelijke taal om te zetten. Zij publiceren de spelregels nu in begrijpelijke taal aan met name de jeugdige sporters op diverse manieren: spelregelboekjes, posters en/of via de website. De aandacht wordt hierbij primair gevestigd op de circa 20 situaties die in de praktijk de meeste misverstanden opleveren.

Bij 6 sportbonden (KNVB, NBB, Nevobo, KNLTB, NTTB NHV) is een mobiele spelregelwebsite operationeel onder de naam 'Sportmasterz' (voetbalmasterz.nl, volleybalmasterz.nl, etc.). Het doel hiervan is om de spelregelkennis nog beter en effectiever over te kunnen dragen, met name ook bij jeugdspelers. Via laptop, tablet of smartphone kunnen eenvoudig spelregels in begrijpelijke taal worden opgezocht. Ook zijn oefenvragen opgenomen en de bond kan ervoor kiezen om de gebruiker te laten opgaan voor een spelregelbewijs. De officiële introductie was op 30 augustus 2014 met een persbericht⁶. In het RTL Nieuws van die dag werd uitgebreid aandacht besteed aan Sportmasterz.

Sportmasterz is bij voetbal live gegaan in april 2014. In de maanden daarna zijn de andere bonden ook live gegaan. In totaal had de Sportmasterz-website 56.000 views tot en met 1 oktober 2014. De bezoekers blijven gemiddeld 8 minuten op Sportmasterz wanneer ze de website bezoeken. Het aantal unieke bezoekers is het hoogste bij volleybal (4.700) en voetbal (4.400) in de afgelopen maanden (figuur 2.1)

⁶ <http://www.nocnsf.nl/digitaal-je-spelregelkennis-testen-verbeteren-en-toetsen-met-sportmasterz>

Figuur 2.1 Aantal unieke bezoekers op sportspecifieke Sportmasterz



In Nederland zijn in totaal bijna 3,5 miljoen jeugdsporters lid van een sportvereniging (NOC*NSF, 2013). De doelstelling is om in 2016 80 procent van de jeugdsporters (meer) kennis te laten hebben van de spelregels. De zes bonden met een Sportmasterz vertegenwoordigen circa 65 procent van de jeugd van 12 tot en met 16 jaar, die lid is van een sportvereniging. Begin 2015 wordt bij een tweede groep van zes bonden Sportmasterz geïntroduceerd.

Week van de Scheidsrechter

In oktober 2012 is in de Week van de Scheidsrechter de campagne 'Onze Scheids. Mijn Held' gelanceerd. 10.000 verenigingen van 23 bonden hebben een poster ontvangen met de oproep om op ludieke wijze aandacht te geven aan de scheidsrechters/officials. Vanaf 2013 is ervoor gekozen om bonden de gelegenheid te geven een eigen actie in het kader van de Week van de Scheidsrechter aan te melden en uit te voeren. Vorig jaar hebben negen bonden hiervan gebruik gemaakt, in 2014 waren dit er tien (basketbal, handbal, hockey, korfbal, judo, tafeltennis, volleybal, voetbal, wielrennen en zwemmen). De ideeën zijn divers met o.a. een tossmunt voor alle scheidsrechters, een respectkaartje, een twitteractie, arbitragecafés en flyers en posters.

Spelregelcafés en spelregelavonden

Bij drie bonden (voetbal, basketball en volleybal) zijn spelregelcafés ingezet bij congressen of districtsbijeenkomsten om alle deelnemers (dus niet alleen scheidsrechters) bewust te maken van het belang van verbeterde spelregelkennis. In een dergelijk spelregelcafé worden spelregels in stellingen gepresenteerd en besproken in kleine groepjes. Hier is ruimte voor discussie met elkaar. De interactie tussen verschillende doelgroepen is hier van groot belang. De bijeenkomst heet 'café' omdat de doelgroepen samenkomen in een ontspannen setting. Dit krijgt in het najaar 2014 navolging bij judo en korfbal. Daarnaast start volleybal in het najaar 2014 met een pilot voor de workshop 'Fijne Wedstrijd'. Hierbij gaan trainer-coaches en scheidsrechters met elkaar in gesprek over hoe zij gezamenlijk goede randvoorwaarden kunnen creëren voor een 'fijne wedstrijd'. Handbal, hockey en tafeltennis organiseren in het najaar van 2014 spelregelavonden voor hun scheidsrechters onder de naam 'arbitragecafé'.

De KNVB organiseerde in 2013 83 spelregelbijeenkomsten met ruim 3.000 deelnemers. In 2014 houdt de KNVB 243 bijeenkomsten waarin spelregelkennis centraal staat en waar ook de invoering van het spelregelbewijs wordt voorbereid.

3. Tuchtrect

De belangrijkste pijlers van het onderdeel ‘tuchtrect’ zijn: zwaardere straffen voor geweld tegen officials, kennisdeling bij excessen en transparante reglementen met adequate rechtspraak. Op de AV van NOC*NSF in mei 2013 (Romijn et al., 2013) werd vastgesteld dat sportbrede kwalitatieve waarborgen op het gebied van tuchtrect ontwikkeld zouden gaan worden. Op dit gebied zijn in het afgelopen jaar een aantal belangrijke stappen gezet. Met name de ontwikkelingen rondom het Instituut Sportrechtspraak (ISR) zijn daarbij van belang, omdat aansluiting bij dit instituut zorgt voor eenduidige en gedeelde tuchtrectspraak.

Ten aanzien van tuchtrect op het gebied van seksuele intimidatie (SI) zijn eveneens belangrijke stappen gezet. Een onafhankelijke, door NOC*NSF aangestelde auditcommissie SI voert audits uit of de sportbonden en het ISR voldoen aan de gestelde minimale kwaliteitseisen op dit vlak.

In 2013 waren er 41 sportbonden aangesloten bij het ISR (Romijn et al., 2013), inmiddels (1 oktober 2014) zijn dat er 45. Daarnaast hebben 15 bonden het tuchtrect georganiseerd zoals vastgesteld in de ‘blauwdruk’ (vastgesteld in de AV november 2011). De verwachting is dat ook de laatste 12 sportbonden eind 2014 (in hun jaarvergadering) het tuchtrect volledig op orde hebben.

Op 18 september 2014 is in de Raad van Europa op de Sportministersconferentie het ‘Verdrag inzake de manipulatie van sportcompetities’ getekend door vijftien landen, waaronder Nederland. Dit is geen onderdeel van het VSK-programma maar hangt - vanaf het moment van definitieve ratificering - hier wel mee samen.

3.1 Zwaardere bestraffen geweld tegen officials

KNVB, VWS, V&J, OM en politie zitten met elkaar aan tafel om de aanpak van excessief gedrag nader op elkaar af te stemmen. Het meldpunt Sport en Geweld is een eerste samenwerking. Het meldpunt is vanaf maart 2013 in werking en is sinds dat moment 206 maal bereikt (peildatum 1 oktober 2014, zie ook hoofdstuk 9). In gesprek met de coördinator voetbalofficiers⁷ van het OM probeert de KNVB in geval van geweld meer afstemming te realiseren. Vanuit VSK wordt ingezet op het realiseren van een aanspreekpunt binnen het Openbaar Ministerie (OM), maar vooralsnog is het OM terughoudend.

⁷ De Voetbalofficier zorgt voor directe ondersteuning als onmiddellijke actie geboden is na een gewelddadig incident. Daarbij gaat het onder meer om ondersteuning in het contact en overleg met de KNVB, bij het doen van aangifte en indien nodig bij het inschakelen van slachtofferhulp.

De KNVB is vanaf het huidige seizoen (2014/2015) gestart met de uitvoering van een masterplan tuchtrechtspraak⁸. Hoofddoelstelling van dit plan is het realiseren van een duurzaam tuchtsysteem dat overzichtelijk is en voldoet aan de minimale kwaliteitseisen van tuchtrechtspraak. Daarnaast continueerde de voetbalbond het in 2013 gestarte beleid dat overtredingen tegenover scheidsrechters/officials zwaar worden bestraft. De aanpak van excessen is vanaf dit seizoen geborgd door middel van automatisering van ‘eenvoudige’ tuchtzaken zoals gele en rode kaarten.

3.2 Sportbrede kennisdeling bij excessen

In samenspraak met verschillende stakeholders bij de bonden ligt een voorstel voor de najaars-AV (18 november 2014) NOC*NSF klaar. Het voorstel behelst het vaststellen van kwalitatieve waarborgen op het gebied van tuchtrecht voor alle sportbonden, de implementatie van deze waarborgen (ondersteuningsagenda voor sportbonden) en borging (hopelijk in de Minimale Kwaliteitseisen).

Concreet heeft eerdere kennisdeling bij excessen niet geleid tot een sportbrede uniforme richtlijn. Dit komt door de enorme verschillen tussen bonden qua gedrag, acceptatie, aard en grenzen van overtredingen. Sportbrede jurisprudentie op het gebied van excessen bleek in 2013 onhaalbaar. De KNVB, de belangrijkste bond op het gebied van excessen, heeft een aantal voetbalspecifieke zaken gerealiseerd op het gebied van kennisdeling bij excessen. Voor het seizoen 2011/2012 zijn reglementen en richtlijnen ingevoerd en deze worden jaarlijks geëvalueerd tijdens de algemene jaarvergadering amateurvoetbal.

De evaluatie van deze richtlijnen tijdens de jaarvergadering liet afgelopen jaar zien dat in sommige districten excessieve overtredingen afwijkend worden afgehandeld. Soms zijn daar legitieme redenen voor en dan wordt bijvoorbeeld een straftoemingsrichtlijn of de verwachte afhandelduur bijgesteld. Wanneer daar geen goede uitleg voor is, wordt door middel van werkafspraken gestuurd op meer uniforme afhandeling. In een enkel geval wordt dan zelfs een reglementswijziging doorgevoerd. Een voorbeeld hiervan zijn de minimumstraffen die in 2012/2013 zijn ingevoerd: 36 maanden schorsing bij mishandelingen (slaan, trappen) en collectieve minimumstraffen waarbij het team vijf winstpunten inlevert en een boete krijgt van 300 euro.

3.3 Transparante reglementen en adequate tuchtrechtspraak

In 2013 werd ingezet op een sportbrede beweging om nut en noodzaak van een goed tuchtrecht onder de aandacht te brengen. Onderdeel van het VSK-programma is het faciliteren van onderlinge kennisdeling door seminars te organiseren. Het seminar ‘Tuchtrecht voor sportbonden’ trok op 17 april 2013 ruim 120 deelnemers. In 2014 is dit herhaald en deden er wederom ruim 100 deelnemers aan de workshop mee.

⁸ Vanaf 2014/2015 kent tuchtrechtspraak in het amateurvoetbal drie wezenlijke veranderingen. Deze leiden tot vereenvoudigde tuchtprocedures en leveren onder meer de verenigingen en scheidsrechters tijds- en efficiencyvoordelen op. Het gaat om 1) uitbreiding van het schikkingsvoorstel, 2) herziening van de strafcodes en 3) een wijziging in het verzenden van tuchtrechtelijke mededelingen aan leden van verenigingen.

Ook zijn vanuit VSK artikelen op de eigen website verschenen over ‘de rol van de aanklager’, ‘alternatieve geschillenbeslechtiging’, ‘de relatie tussen tuchtrecht en strafrecht’ en een advies over ‘communicatie en publicatie van tuchtrechtspraken’. Deze artikelen zijn opgesteld met het oog op het vergroten en verspreiden van kennis in de sport.

Samenwerking met ISR

Naast het seminar ‘Tuchtrecht voor sportbonden’ is in 2014 een sportbrede scholingsbijeenkomst voor tuchtrechters georganiseerd in nauwe samenwerking met het ISR. In totaal waren er 60 aanwezigen, waarvan er 30 betrokken zijn door het VSK-programma.

Er is een intensief contact tussen de Dopingautoriteit (DA) en het ISR, zeker nu de nieuwe WADA Code in 2015 van kracht wordt en in samenwerking met de DA een nieuw Tuchtreglement Doping is geschreven.

De tuchtrechters, ook van niet-aangesloten bonden, worden geschoold in het nieuwe reglement. In samenwerking met de VU Law Academy vinden per jaar twee scholingsmomenten plaats. Het thema SI (seksuele intimidatie) wordt intensief met bonden besproken als bonden betrokken worden bij zaken uit het verleden of in de actualiteit. Er vindt tevens overleg plaats met de vorig jaar ingestelde Auditcommissie SI.

Het ISR heeft een toekomstvisie geschreven. Deze wordt binnen enkele maanden bestuurlijk vastgesteld. Hierin wordt ingegaan op de maatschappelijke positie van een goede rechtspraak binnen de sport, waarbij onafhankelijkheid en integriteit hoog in het vaandel staan. De eventuele aanklagersrol wordt ook in de toekomst besproken, de kennisbehoefte rond rechtspraak wordt binnen bonden gepeild en de financiële gevolgen van deze toekomstvisie worden in kaart gebracht.

De databank die door het ISR in 2010 is opgezet met daarin alle uitspraken van het ISR kan worden gebruikt door niet-aangesloten bonden om een totaaloverzicht van tuchtzaken te kunnen bezien. Om de eenduidigheid te waarborgen worden zaken door het ISR aan de databank toegevoegd. Op dit moment bevat de databank 124 zaken. Het gaat daarbij om zaken afkomstig uit een mix van bonden die zijn aangesloten bij het ISR. Gebruikers kunnen deze zaken inzien ter ondersteuning bij eventuele eigen zaken.

Herziening strafcodes amateurvoetbal

Vanaf het seizoen 2014/2015 zijn de strafcodes in het amateurvoetbal aangepast. Tot dusver konden scheidsrechters bij het invullen van het wedstrijdformulier kiezen uit 46 strafcodes. Vanaf het huidige seizoen gaat het aantal strafcodes naar 8. De gele kaarten zijn ondergebracht in 1 strafcode (dit waren er 20) en voor rode kaarten bestaan nog maar 6 codes (was 26). De laatste code is ‘overtredingen begaan door teamofficials’.

De herziening is bedoeld om minder aanvullende rapportages te verlangen van (assistent-) scheidsrechters. Daarnaast beoogt de bond met deze aanpassing het voor scheidsrechters sneller en makkelijker te maken om het digitale wedstrijdformulier in te vullen, omdat de nieuwe strafcodes beter aansluiten bij het herkenbare spelregeltaalgebruik uit het Spelregelboek.

4. Gedragsregels

Vorig jaar stelden was in de rapportage van 2013 te lezen dat de aandacht voor gedragsregels toenam. Negen op de tien verenigingen gaf aan over huis- of gedragsregels te beschikken. Daarnaast waren zowel bestuurders als leden overtuigd van het nut van gedragsregels. De uitdaging was nog wel om niet alleen nieuwe leden bekend te maken met gedragsregels maar ook de huidige leden te (blijven) betrekken. In het afgelopen jaar is daar volgens kaderleden een slag in gemaakt.

Sportiviteit wint altijd

Utrechtse voetbalverenigingen tekenden 24 mei het convenant 'Sportiviteit wint altijd'. Ook onthulde de Utrechtse wethouder Sport, Paulus Jansen, een bord met de convenantnaam voor langs de lijn. Met het ondertekenen van het convenant laten de Utrechtse clubs zien dat zij werk maken van een veiliger sportklimaat.

Het convenant werd ondertekend tijdens de Fair Play Cup, een toernooi waaraan ruim 2100 pupillen uit Utrecht deelnamen. Deze jonge voetballers lieten tijdens het toernooi, waarvan international Michel Vorm ambassadeur is, zien dat je ook met sportief spel goed kan presteren. Dit sportieve gedrag werd natuurlijk beloond, en wel met de 'Blauwe Kaart'. Naast het spelen van wedstrijden was er ook een heuse penalty shoot-out. Iedere penalty die erin ging, was geld waard. Geld dat gedoneerd wordt aan een voetbalproject in Brazilië.

4.1 Invoeren en aanleren gedragsregels

Evenals voor spelregels geldt voor gedragsregels dat ze alleen van waarde kunnen zijn wanneer ze bekend zijn en dus geleerd worden⁹. In 2014¹⁰ geeft driekwart van de kaderfunctionarissen aan dat op hun vereniging omgangs-, gedrags-, of clubregels zijn (tabel 4.1). Kaderfunctionarissen zijn niet altijd op de hoogte van het feit of hun vereniging gedragsregels heeft. Het arbitrerend kader is daarvan het minst goed op de hoogte.

Tabel 4.1 Heeft uw vereniging omgangs-, gedrags- of clubregels (percentage kaderfunctionarissen werkzaam in een vereniging)

	Bestuurlijk kader	Sporttechnisch kader	Arbitrerend kader
Ja	73	73	69
Nee	24	12	10
Weet niet	3	15	21

Bron: Oberon, Sportkadermonitor: VSK-meting 2014 (dataverzameling september 2014)

⁹ De masterscriptie *Gedragscodes en het betaald voetbal* (Burger, 2014) beschrijft de rol die een gedragscode kan spelen in het kader van integriteitsschendingen in het betaald voetbal (bijlage 3).

¹⁰ In 2013 meldde 85 procent van de verenigingen te beschikken over regelingen ten aanzien van onwenselijk gedrag (huisregels, gedragscode/-regels, klachtenregeling, tuchtreglement e.d.). In dat onderzoek was sprake van een ruimere vraagstelling en een andere onderzoeksgroep (Romijn et al., 2013). Dit cijfer is dan ook niet een-op-een vergelijkbaar met de cijfers in tabel 4.1.

Volgens de kaderfunctionarissen besteden verenigingen met name aandacht aan het kennen van de gedragsregels bij nieuwe, huidige en jeugdleden (tabel 4.2). Minder aandacht is er voor de (overige) vrijwilligers. Volgens het arbitrerend kader is vaker aandacht voor trainer-coaches/(bege)leiders dan in de perceptie van bestuurlijk en sporttechnisch kader. Daarnaast besteden verenigingen volgens het bestuurlijk en sporttechnisch kader vaker aandacht aan het kennen van de gedragsregels bij ouders en toeschouwers dan in de optiek van het arbitrerend kader. De aandacht voor het aanleren van gedragsregels onder ouders is wel groter dan het aanleren van spelregels onder deze groepen (zie tabel 2.2).

Tabel 4.2 Groepen waarbij de vereniging specifiek aandacht besteedt aan het kennen van de gedragsregels (kaderfunctionarissen van verenigingen die aandacht besteden aan het kennen van gedragsregels, percentage)

	Bestuurlijk kader	Sporttechnisch kader	Arbitrerend kader
Nieuwe leden	66	68	58
Huidige leden	63	69	67
Specifiek bij jeugdleden	58	55	58
Ouders van nieuwe jeugdleden	45	44	38
Ouders van huidige jeugdleden	37	38	30
Toeschouwers	27	26	19
Scheidsrechters	25	33	31
Juryleden	19	18	23
Trainer-coaches/(bege)leiders	19	24	36
(Overige) vrijwilligers	8	7	8
Anders namelijk	5	7	5

Bron: Oberon, Sportkadermonitor: VSK-meting 2014 (dataverzameling september 2014)

Veiligheid op Kop

Bij wielren- en toerfietsclub CC'75 uit Nijverdal staan veiligheid en respect voorop. Zo ook tijdens de toertocht Tecklenburg Rundfahrt, die de vereniging onlangs organiseerde. CC'75 vindt het belangrijk om iets te doen aan de negatieve beeldvorming rondom wielrenners op de openbare weg. Daarom besteedde de club tijdens de toertocht extra aandacht aan veiligheid en gedrag in het verkeer. Voor de start werd zowel in het Nederlands als in het Duits, gewezen op de NTFU gedragscode:

- Houd je aan de verkeersregels;
- Houd zichtbaar rekening met anderen in het verkeer;
- Gebruik een fietsbel;
- Geef tijdig aan welke richting je gaat volgen;
- Blijf beleefd tegen andere weggebruikers;
- Rijd altijd op het aangegeven fietspad;
- Passeer een fietser of wandelaar altijd op gepaste snelheid;
- Volg aanwijzingen op van politie en/of verkeersregelaars.

4.2 Bekendheid met gedragsregels

Steeds meer verenigingen besteden in hun contact met de leden en kader aandacht aan gedragsregels. De kaderfunctionarissen die deze invoeren (veelal bestuurlijk kader) en gebruiken, zijn grotendeels overtuigd van het nut van deze gedragsregels. In 2014¹¹ vinden vier op de vijf kaderfunctionarissen de gedragsregels nuttig (tabel 4.3). Een kwart van het bestuurlijk kader is van mening dat helaas niet iedereen zich eraan houdt. Het arbitrerend kader vindt de regels nuttig (85%) maar is sceptischer dan het bestuurlijk en sporttechnisch kader over de mate waarin ‘iedereen’ zich aan de gedragsregels houdt (45%).

Tabel 4.3 Vindt u gedragsregels nuttig? (kaderfunctionarissen van verenigingen die gedragsregels hebben, percentage)

	Bestuurlijk kader	Sporttechnisch Kader	Arbitrerend kader
Ja, de sfeer is beter wanneer er gedragsregels zijn	53	53	40
Ja, maar helaas houdt niet iedereen zich aan de gedragsregels	28	30	45
Nee, de meeste mensen kennen de gedragsregels niet	3	4	5
Nee, mensen houden zich toch niet aan deze gedragsregels	1	1	1
Weet ik niet/geen mening	14	12	9

Bron: Oberon, Sportkadermonitor: VSK-meting 2014 (dataverzameling september 2014)

¹¹ Op een vergelijkbare vraag in 2013 maar met een andere onderzoeksgroep gaf 78 procent van de verenigingen aan dat gedragsregels nuttig zijn. Dit cijfer is niet een-op-een vergelijkbaar met de cijfers in tabel 4.3.

5. Excessen

In de jaargang 2012/2013 bleek dat excessen geen sportbreed probleem vormen. De invoering van het sportbrede registratiesysteem excessen is om deze reden komen te vervallen. Uit de inventarisatie in 2013 bleek dat voornamelijk voetbal met verbaal en fysiek geweld te maken heeft. Bij de overige bonden heeft aanpak en opvolging van excessen niet tot nauwelijks prioriteit. De problematiek rond seksuele intimidatie vormde daarop een uitzondering. Nagenoeg alle takken van sport werden hiermee geconfronteerd. Daar werd dan ook actie op ondernomen door de sportbonden; in vijf jaar verdubbelde het aantal verenigingen met een vertrouwenscontactpersoon naar 40 procent. Deze hoge attentie voor het onderwerp lijkt zich voort te zetten in 2014. Voorliggend hoofdstuk beschrijft vooral de aanpak van excessen door de sportwereld (bonden en verenigingen). De maatregelen vanuit politie en justitie staan beschreven in hoofdstuk 6. Voor het daadwerkelijke aantal excessen verwijzen we naar hoofdstuk 9: Beleefde veiligheid en incidentie van onwenselijk gedrag.

5.1 Sportbonden met excessen in beeld

Sportbreed worden de meeste bonden slechts zeer incidenteel (eens in de zoveel jaar) met een excess geconfronteerd (opgave programmaleiding VSK). Dat is vergelijkbaar met de situatie in voorgaande jaren. De bond die het meeste met excessen te maken heeft, is de voetbalbond KNVB. Deze bond heeft de registratie van deze excessen goed op orde. De KNVB inventariseert en analyseert iedere seizoenshelft het aantal excessen. Bovendien worden deze excessen in ieder district wekelijks besproken door een monitorcommissie. Indien nodig worden acties of sancties ondernomen richting verenigingen.

In 2013 is de verenigingsondersteuning ondergebracht in serviceteams die bij structurele problemen procesbegeleiding leveren aan voetbalverenigingen. Inhoudelijk wordt sindsdien meer ingezet op verenigingen waar het (vaak) misgaat. Deze aanpak is in het afgelopen jaar verder uitgebouwd, inmiddels zijn zeventien serviceteams actief (peildatum 1 oktober). Door middel van een maluspuntensysteem gaat de KNVB uniform meten bij welke verenigingen zich structureel problemen voordoen. De lijst laat de bond zien bij welke verenigingen het over de breedte niet goed gaat. Het betreft factoren als het aantal gele kaarten en niet opgekomen of gestaakte wedstrijden. Het gaat dus niet zozeer om de excessen, die immers al inzichtelijk zijn geregistreerd. De verenigingen die in de metingen negatief opvallen, krijgen bezoek van het serviceteam, dat bestaat uit een aantal specialisten. Samen met de vereniging worden afspraken gemaakt en wordt een plan van aanpak opgesteld. Het serviceteam ondersteunt hierbij, maar de vereniging zal voornamelijk zelf in actie moeten komen.

De KNVB registreert als enige bond alle leden die een schorsing van minimaal één jaar opgelegd krijgen en doet dit al sinds 2009. De bond hanteert hiervoor de Lijst Landelijk Voetbalverbod. De bond houdt overigens niet bij hoeveel en welke leden sinds 2009 geregistreerd zijn geweest. Bij het aflopen van de schorsing valt het lid namelijk weer van de lijst (tenzij bij royement). Op dit moment (peildatum 13 oktober 2014) staan 551 leden geregistreerd (ca. 0,05% van totaal aantal leden). Deze registratie brengt met zich mee dat het lid geen overschrijving naar een andere vereniging kan krijgen.

Aan een sportbreed registratiesysteem bleken in 2013 veel juridische bezwaren te kleven en er was onder de bonden geen behoefte aan. De excessen worden bij de andere bonden niet centraal geregistreerd. Wel is volgens de projectleiding VSK gestart met de implementatie van de aanpak excessen (op onderdelen) bij de KNZB (zwemmen), NRB (rugby), KNBSB (base- en softballbond), NWWB (waterski/wakeboard), NHB (handboog) en de NeFUB (fiorball en unihockey).

5.2 Protocol effectieve aanpak excessen

Ruim een kwart van de kaderfunctionarissen geeft in 2014¹² aan dat er in hun vereniging een protocol of standaardprocedure voor de aanpak van zwaar ongewenst gedrag is ingevoerd (tabel 5.1). Van het bestuurlijk kader geeft twee vijfde aan dat een protocol niet nodig is. Het sporttechnisch kader en het arbitrerend kader is minder op de hoogte van de aanwezigheid van een standaardprocedure voor zwaar ongewenst gedrag in de vereniging dan het bestuurlijk kader.

Tabel 5.1 Heeft uw vereniging een protocol of standaardprocedure voor de aanpak van zwaar ongewenst gedrag (excessen) (percentage kaderfunctionarissen werkzaam in een vereniging)

	Bestuurlijk kader	Sporttechnisch kader	Arbitrerend kader
Nee, is ook niet nodig	38	26	18
Nee, maar is wel nodig	11	10	8
Ja, een protocol/standaardprocedure is in ontwikkeling	13	8	9
Ja, er is een protocol/standaardprocedure ingevoerd	30	26	28
Weet ik niet	8	30	36

Bron: Oberon, Sportkadermonitor: VSK-meting 2014 (dataverzameling september 2014)

Seksuele Intimidatie (SI)

Op 20 mei 2014 is het Vertrouwenspunt Sport gelanceerd. Bij dit Vertrouwenspunt kan iedereen uit de sport terecht met vragen over grensoverschrijdend gedrag (zoals seksuele intimidatie, discriminatie, pesten, bedreiging en geweld), matchfixing en doping. Het Vertrouwenspunt is een vernieuwing en uitbreiding van de Hulplijn die NOC*NSF al sinds 1997 had voor seksuele intimidatie. Grootste vernieuwingen zijn (1) de uitbreiding van de thema's waarvoor je terecht kunt, (2) dat je nu ook terecht kunt voor het melden van misstanden en (3) dat er een anonieme meldmogelijkheid is, via een websysteem. De hulplijn SI is volgens NOC*NSF 'significant meer benaderd' dan jaarlijks in de periode 2002-2010, exacte cijfers ontbreken. Sinds de herstart met het Vertrouwenspunt Sport ziet NOC*NSF dat het punt ook voor andere thema's benaderd wordt. Na enkele maanden is nog niets te zeggen over de mate waarin het contactpunt bereikt wordt.

Achter de Vertrouwenspunt Sport is een landelijke poule van veertien vertrouwenspersonen en adviseurs actief. De bestaande instrumenten zijn verbreed qua thematiek. Eerst werden ze toegepast bij seksuele intimidatie, nu bij grensoverschrijdend gedrag in het algemeen. Verder zijn afspraken gemaakt met

¹² In een vergelijkbare vraag maar bij een andere onderzoeksgroep gaf in 2013 een op de tien verenigingen aan dat er een protocol aanwezig was (Romijn et al., 2013). Dit cijfer is niet een-op-een vergelijkbaar met de cijfers in tabel 5.1.

externe partijen, zoals de dopingautoriteit en het OM, over hoe omgegaan wordt met vragen en meldingen voor een betere opvolging hiervan.

NOC*NSF heeft een registratiesysteem ontuchtplegers in de sport ontwikkeld, dat inmiddels in gebruik genomen is. Tuchtrechtelijke uitspraken rondom seksuele intimidatie van bonden en het ISR (Instituut Sportrechtspraak) worden geregistreerd in dit systeem. In het registratiesysteem kunnen verenigingen via hun bond of NOC*NSF laten toetsen of (nieuwe) begeleiders in de sport al dan niet een tuchtrechtelijke veroordeling hebben gehad. NOC*NSF heeft de intentie uitgesproken om het systeem uit te breiden naar alle vrijwilligersorganisaties. Dit in samenwerking met Nederlandse Organisaties Vrijwilligerswerk. Als de database verder gevuld is, is NOC*NSF van plan het registratiesysteem verder te promoten en mogelijk te maken dat door meer bonden structureel getoetst gaat worden.

Tot en met 1 oktober 2013 werd door 124 verenigingen van 22 verschillende bonden het product 'Herkennen en voorkomen van seksuele intimidatie' afgenomen (tabel 5.2). De opgave van het VSK-programma 2014 laat zien dat in de eerste drie kwartalen van 2014 316 verenigingen dit gedaan hebben, een toename van 83 verenigingen ten opzichte van een jaar eerder.

Tabel 5.2 Productafname 2013/2014: Herkennen en voorkomen van seksuele intimidatie

Product	Bereik	peildatum 1 okt 2013	peildatum 1 okt 2014	verschil
Herkennen/voorkomen van SI	aantal bonden	22	22	0
	aantal verenigingen	124	316	+19
	aantal deelnemers	220	662	+442

Bron: opgave VSK-programma (aanlevering: sept/okt 2013 en 2014)

Het thema SI heeft niet alleen in Nederland de aandacht van beleidsmakers en onderzoekers. In het voorjaar van 2014 kwam het Vlaamse onderzoeksrapport 'Ethisch verantwoord sporten' uit. De onderzoekers adviseren dat het van groot belang is dat ethiek binnen de organisatie zelf zowel op bestuursniveau als op operationeel niveau uitgedragen wordt. *Good governance*, kwaliteitszorg, ethisch management, ethisch leiderschap, ethische codes en ethische audits maken hier deel van uit. In bijlage 3 staan de belangrijkste conclusies van dit onderzoeksrapport.

5.3 Opleiding en aanstelling vertrouwenscontactpersonen verenigingen

In de AV van NOC*NSF van november 2011 is besloten dat alle bonden verplicht een vertrouwenscontactpersoon dienen te hebben. Inmiddels is van 73 sportbonden bekend dat zij een bij NOC*NSF geregistreerde vertrouwenscontactpersoon hebben aangesteld. Enkele bonden hebben meer dan een contactpersoon aangewezen. De KNVB heeft dertien vertrouwenscontactpersonen in dienst: twee in elk district en één landelijk.

Vertrouwenscontactpersonen kunnen een belangrijke rol spelen in de opvolging van excessen. NOC*NSF en het VSK-programma zetten daarom in op hun opleiding en aanstelling. Via de opleiding van NOC*NSF zijn tussen 2005 en voorjaar 2014 533 vertrouwenscontactpersonen opgeleid. Naast deze specifiek opgeleide vertrouwenscontactpersonen zijn er veel meer vertrouwens(contact)personen in de verenigingen actief. Vorig jaar gaf 38 procent van de verenigingen aan een vertrouwens(contact)persoon te hebben (Romijn et al., 2013).

5.4 Protocol molestatie scheidsrechters/officials

Scheidsrechters/officials die te maken krijgen met een molestatie wordt door de KNVB ondersteuning geboden bij het invullen van tuchtrapportages en het op de dader verhalen van eventuele schade. Daarnaast is het noodnummer - waar alle betrokkenen spoedeisende hulp na excessen kunnen krijgen - ook in 2014 actief.

Het aanbod van begeleiding en scholing van arbiters gaat in sommige gevallen via de bond en in andere gevallen via de vereniging. In hoeverre is de arbitrage op de hoogte van de beschikbare opleidingen en begeleiding? In een eerdere meting bij bondsscheidsrechters in 2013 (Schouten, 2013) gaf de helft van de bondsscheidsrechters aan niets te weten van een aanbod van de sportbond. In vergelijking hiermee is het arbitrerend kader (dit betreft zowel bonds- als verenigingsarbitrage) in 2014 beter op de hoogte van het aanbod van de bond. Ruim de helft van het arbitrerend kader (57%) geeft aan dat de bond begeleiding aanbiedt bij geweld tegen een scheidsrechter/official (tabel 5.3). In de meeste gevallen gaat die begeleiding via een vaste werkwijze of protocol.

Tabel 5.3 Aanbod van de bond bij geweld tegen een scheidsrechter/official (percentage arbitrerend kader)

	Bondsscheidsrechters 2013	Arbitrerend Kader* 2014
Ja, via een vaste werkwijze of protocol	37	44
Ja, maar niet via een vaste werkwijze of protocol	9	13
Nee, mijn bond biedt op dit terrein geen begeleiding aan	7	36
Weet niet	47	4

Bronnen: NOC*NSF/Buro7, Scheidsrechters/officials peiling VSK, in Tevredenheidsmeting Scheidsrechters/officials 2013 (dataverzameling: okt/nov 2013)
Oberon, Sportkadermonitor: VSK-meting 2014 (dataverzameling september 2014)

*Het betreft hier zowel bonds- als verenigingsarbitrage

Hoewel ruim de helft van het arbitrerend kader (zowel bonds- als verenigingsarbitrage) bij geweld beschikt over een aanbod van enige vorm van begeleiding door de bond, geeft een vijfde van deze arbiters aan geen behoefte daaraan te hebben (tabel 5.4). Slechts 9 procent van de arbiters die kennis hebben van het aanbod, geeft aan daadwerkelijk gebruikgemaakt te hebben van begeleiding of dit indien van toepassing prettig te zullen vinden. Deze cijfers zijn vergelijkbaar met de meting bij de bondsscheidsrechters in 2013 (Schouten, 2013).

Tabel 5.4 Gebruik van begeleiding door de bond bij het meemaken van agressie of geweld (percentage, arbitrerend kader met aanbod voor begeleiding)

	Bondsscheidsrechters 2013	Arbitrerend kader 2014*
Niet van toepassing: ik heb geen agressie of geweld meegemaakt	76	70
Nee, ik heb daar ook geen behoefte aan	16	21
Nee, maar had dit wel wenselijk gevonden	4	4
Ja, ik heb hier gebruik van gemaakt	4	5

Bronnen: NOC*NSF/Buro7, Scheidsrechters/officials peiling VSK, in Tevredenheidsmeting Scheidsrechters/officials 2013 (dataverzameling: okt/nov 2013)
Oberon, Sportkadermonitor: VSK-meting 2014 (dataverzameling september 2014)

*Het betreft hier zowel bonds- als verenigingsarbitrage

6. Maatregelen politie en justitie (excessen)

Het verankeren van de betrokkenheid van politie en justitie in het opvolgingsbeleid van zwaar ongewenst gedrag is sinds de start van het programma vooral geënt op het verbeteren van het strafrecht. Daarnaast is het VSK-beleid om strafrecht en tuchtrecht duidelijker van elkaar te onderscheiden en zo toegankelijker te maken voor de vereniging. Tevens werd met succes een pilot uitgevoerd met betrekking tot het gratis aanbieden van een Verklaring Omtrent Gedrag (VOG) voor vrijwilligers.

6.1 VOG

Onder aanvoering van het Ministerie van Veiligheid en Justitie, is het, na een succesvolle pilot (2012 en 2013), structureel mogelijk om gratis een Verklaring Omtrent Gedrag aan te vragen voor vrijwilligers. In 2014 is er een uitbreiding geweest zodat VOG's niet alleen gratis zijn voor vrijwilligers die werken met minderjarigen, maar ook voor mensen die werken met sporters met een verstandelijke handicap. Bovendien konden ook sportorganisaties die geen lid zijn van NOC*NSF in aanmerking komen. Momenteel zijn er 10.251 VOG's door sportorganisaties gedeclareerd via NOC*NSF (peildatum 2 oktober 2014), een verdubbeling ten opzichte van een jaar eerder.

- Aantal gedeclareerde VOG's tot en met november 2013: 5.126
- Aantal gedeclareerde VOG's tot en met oktober 2014: 10.251

Het ministerie van VenJ, NOV en NOC*NSF treffen momenteel voorbereidingen voor een vernieuwd systeem vanaf 2015, waardoor enerzijds het proces van aanvragen van VOG eenvoudiger wordt en anderzijds het gemakkelijker wordt om vooraf te controleren of organisaties wel voldoende preventieve maatregelen uitvoeren¹³ om aan de gratis VOG te mogen deelnemen. Ter verduidelijking: vanaf 2015 treedt er voor de VOG een ander systeem in werking, waarbij organisaties die voor vrijwilligers VOG's willen aanvragen voortaan eerst moet tonen dat ze preventief beleid voeren, waarna de VOG's voor die organisaties direct gratis zijn (i.p.v. dat ze door de aanvragers moeten worden voorgeschoten).

¹³ De organisatie voert een preventie- en integriteitsbeleid om seksueel grensoverschrijdend gedrag tegen te gaan, waarbij tenminste een gedragscode en een aannamebeleid zijn ingevoerd.

7. Aansluiting van sport bij (lokaal) integraal veiligheidsbeleid

Sinds VSK van start ging, is de KNVB is bijzonder actief als het gaat om het bevorderen van samenwerking tussen sportverenigingen en lokale partners zoals de gemeente, politie en welzijn. In 2013 werd een pilot uitgevoerd onder drie voetbalverenigingen. Daarbij werd ook een veiligheidsanalyse gemaakt. De eerste ervaringen van deze lokale samenwerking laten zien, dat kaderleden uit de sport niet altijd in staat zijn om zelfstandig adequaat en effectief op te treden richting jeugdige voetballers. Dit kreeg in 2014 een vervolg met ondersteuning van vijftig voetbalverenigingen. De voortgang en resultaten van dit project staan beschreven in voorliggend hoofdstuk.

7.1 Halt en de KNVB

Vanaf september 2013 hebben Halt en de KNVB samen een methodiek ontwikkeld om zelfinzicht te stimuleren wat betreft veiligheid binnen de voetbalvereniging. Deze veiligheidsanalyse is ontwikkeld in drie pilots (in Amsterdam, Arnhem en Waalwijk) in het najaar van 2013 en maakt onderdeel uit van het actieplan 'Naar een veiliger sportklimaat'.

De drie pilots omvatten verschillende uitvoeringsactiviteiten, waarbij de verschillende geledingen binnen de sportvereniging en daarbuiten (ketenpartners) actief betrokken zijn. Dit heeft geleid tot een dialoog binnen de vereniging en bewustwording over veiligheid. De pilot is op de verenigingen afgerond met analyse en advies. In dit advies stonden concrete aanbevelingen om te komen tot acties die de veiligheid binnen de vereniging te bevorderen.

De veiligheidsanalyse leidt tot bewustwording binnen de verschillende geledingen van de vereniging over de formele en de ervaren veiligheid. Deze bewustwording is gerealiseerd door middel van dialoogbijeenkomsten met vrijwilligers, jeugdspelers en ouders. Daarbij zijn de volgende onderwerpen aan bod gekomen:

1. betrokkenheid en verwachtingen
2. voorbeeldgedrag
3. de rol van ouders
4. aanspreekcultuur
5. agressie en geweld op en rond het voetbalveld
6. pesten
7. diversiteit
8. omgaan met bijzonder en/of afwijkend gedrag
9. groepsdynamiek
10. positief coachen
11. verantwoordelijkheid arbitrage
12. fysieke en ruimtelijk veiligheid

Uit het citaat van een der bestuurders na de slotbijeenkomst lijkt vooral op te maken dat de urgentie om aan een veilig sportklimaat te werken bij de betrokkenen aanwezig is.

Bestuurder na slotbijeenkomst:

“We zijn ons bewust van de noodzaak van een veilig sportklimaat. In de afgelopen periode hebben we met elkaar hard gewerkt. Er hebben waardevolle gesprekken en bijeenkomsten plaatsgevonden waarbij we op een open manier over veiligheid hebben gesproken en wat ieders rol daarbij is. Dit heeft veel opgeleverd waar we nu ook concreet mee verder kunnen. Belangrijk is dat we dit samen blijven doen, samen met de ouders, jeugdspelers en vrijwilligers en onze partners om de vereniging heen. De betrokkenheid en bereidheid van een ieder is aanwezig.”

Bron: opgave Halt/KNVB (okt, 2014)

Resultaten

Door het afnemen van de veiligheidsanalyse (h)erkennen verenigingen het belang om te werken aan een veilig sportklimaat. De opbrengsten van de veiligheidsanalyse hebben tot concrete uitvoeringsactiviteiten en maatregelen geleid binnen de verenigingen, zoals:

- ontwikkelen pestprotocol
- advies over incidentprotocol/veiligheidsplan
- vervolgbijeenkomst omtrent aanspreekcultuur
- aanstellen aanspreekpersoon veiligheid
- afspraken met externe partners
- activiteiten om het pedagogisch handelen te vergroten
- opstellen van een gedragscode
- activiteiten om ouders en jeugdspelers meer te betrekken bij het ontwikkelen van beleid

Ook bleek dat de verenigingen over verschillende onderwerpen omtrent veiligheid afspraken hebben gemaakt en/of beschreven in documenten, zoals gedragsregels, huisregels, meldingsprotocol, arbitrageplan, jeugdopleidingsplan, klachtenregeling en procedure schorsen en verwijderen.

Jeugdspeler tijdens bijeenkomst over ongewenst gedrag:

“Er zijn ouders die staan te schreeuwen langs de lijn. Hierdoor komen er spanningen. Dat merk je ook in het veld. Deze ouders hoeven niet meer naar de wedstrijd te komen.”

Jeugdspeler tijdens bijeenkomst over ongewenst gedrag:

“Toen realiseerde ik me opeens dat we met onze grappen onbewust een vrijwilliger aan het pesten waren, waardoor hij met minder plezier naar de club kwam. Daar schrok ik van en ik ben er direct mee gestopt!”

Bron: opgave Halt/KNVB (okt, 2014)

Ouder tijdens themabijeenkomst voor ouders:

“Tijdens iedere wedstrijd en bij iedere scheidsrechter zijn ‘fouten’ te ontdekken. De vraag is of bemoeienis vanaf de zijlijn efficiënt en constructief is. Toegeschreeuwde opmerkingen van ouders bieden een vrijbrief voor de spelers op het veld om het voorbeeld van ons als ouders te volgen.”

Vrijwilliger (54) over aanspreekcultuur:

*“Bij wedstrijden van het eerste worden soms grove dingen geroepen vanaf de tribune. Laatst sprak ik supporters van de tegenstander aan toen ze riepen: ‘Schop die *** onderuit’. Toen stonden er opeens vier man voor me. Daar schrok ik van. Ik weet niet of ik er de volgende keer nog iets van durf te zeggen.”*

Trainer van een B-elftal:

“Laatst hadden we een wedstrijd uit. We speelden tegen een fanatieke tegenstander die er hard in ging. Ik vreesde voor blessures en was bang dat het uit de hand zou lopen. Toen ben ik het veld opgelopen en heb ik de wedstrijd stopgezet. Ik deed wat me op dat moment goed leek. Vanuit de vereniging hebben we hier geen afspraken over. Beleid zou eigenlijk wel handig zijn.”

Bron: opgave Halt/KNVB (okt, 2014)

De veiligheidsanalyse kent drie belangrijke begrippen die in de aanpak worden uitgediept. Nadat het interne proces op gang is gebracht (ervoor zorgen dat de mensen binnen de vereniging meer begrip en waardering voor elkaar hebben) vormt ‘uitspreken - afspreken - aanspreken’ de rode draad van de aanpak. Hierbij gaat het erom de impliciete en expliciete kernwaarden van de vereniging uit te spreken, te beseffen en te doorleven/ervaren. Bij de eerste stap, uitspreken, gaat het erom dat verenigingsleden uitspreken wat zij in de vereniging gezamenlijk belangrijk vinden, hoe zij met elkaar om willen gaan en welke normen hierbij horen. Tijdens de bijeenkomsten wordt ook stilgestaan bij mogelijkheden om de kernwaarden levend te houden binnen de vereniging.

De vervolgstap is het benoemen van gedrag dat hoort bij de kernwaarden van de vereniging (afspreken). Door gedrag zo concreet mogelijk te benoemen, is voor iedereen helder of de leden zich gedragen conform onze kernwaarden. Het schudden van handen aan het begin van de wedstrijd, de kleedkamer schoon achterlaten en het elkaar laten uitspreken tijdens bestuursvergaderingen zijn voorbeelden die horen bij de kernwaarde respect.

Door de gedragsregels heel concreet te maken, kan ook gezamenlijk vastgesteld worden wanneer leden zich niet hieraan houden. Dit kan de vereniging niet laten passeren, maar hierop moet feedback volgen (aanspreken). In de praktijk is dit het moeilijkste onderdeel. Op welke wijze spreek je elkaar aan, op welke toon doe je dit, hoe kan je feedback brengen als het begin van een dialoog, in plaats van als het einde ervan?

Ketenpartners

Onderdeel van de veiligheidsanalyse is het overleg met de ketenpartners. Deze externe partners zijn benaderd door middel van een uitnodigingsbrief en e-mail- en telefonisch contact. Uit deze contacten bleek dat een aantal externe partners graag eerst een kennismakingsgesprek wil. Het benaderen van de externe partners heeft relatief veel tijd gekost. Vertegenwoordigers uit het basisonderwijs, het

voortgezet onderwijs, de politie, het jongerenwerk, de gemeente, de KNVB, Spirit Sportzorg, een organisatie voor buitenschoolse opvang en de verenigingen hebben deelgenomen aan de bijeenkomsten.

Partners hebben aangegeven zich collectief verantwoordelijk te voelen voor de veiligheid in de samenleving en zijn bereid een (deel)bijdrage te leveren aan een veilig sportklimaat. Een opbrengst is dat er afspraken gemaakt zijn tussen de externe partners en de verenigingen. Contactgegevens zijn uitgewisseld en de partijen weten elkaar te vinden. Er hebben inmiddels vervolgbijeenkomsten plaatsgevonden. Zo helpt een school de vereniging bij het ontwikkelen van een antipestprotocol. Het jongerenwerk en het voortgezet onderwijs gaan de vereniging ondersteunen en adviseren over het thema ‘hoe om te gaan met de verbaal agressieve ouder’.

Docent van een VO-school tijdens themabijeenkomst met ketenpartners:

“Tijdens de bijeenkomst hoorde ik dat de vereniging niet goed wist hoe om te gaan met pestgedrag. Wij hebben op onze school al jaren een pestbeleid en een pestprotocol. Ik ga de vereniging helpen met het opstellen van hun pestbeleid. Voordeel hiervan is dat we vanuit de school en de sportvereniging eenzelfde geluid laten horen.”

Bron: opgave Halt/KNVB (okt, 2014)

De samenwerking met ketenpartners in het kader van een veilig sportklimaat is voor de voetbalverenigingen relatief nieuw. Toch bleken al snel heel praktische afspraken gemaakt te kunnen worden, waarmee de vereniging geholpen was. De veiligheidsanalyse is helemaal geslaagd als er een proces op gang is gebracht waardoor de vereniging meer onderdeel is van de lokale zorg- en/of veiligheidsketen.

Vervolg

Met de ervaringen uit de drie pilots op zak is de veiligheidsanalyse doorontwikkeld. In de eerste helft van 2014 zijn er verdeeld over heel Nederland 16 trajecten opgestart. Afronding van de trajecten zal plaatsvinden in het najaar. De verenigingen (die meer dan gemiddeld negatief opvallen als het gaat om een veilig sportklimaat) zijn geselecteerd door de KNVB op basis van beschikbare kengetallen¹⁴ en signalen van de procesbegeleiders. De werving van nieuwe verenigingen loopt door en naar verwachting en conform eerder gemaakte afspraken zullen er vanaf augustus/september 2014 34 nieuwe trajecten worden opgestart. Dit maakt een totaal van 50 analyses in 2015.

Naast de VSK-trajecten (via de KNVB) is er een ontwikkeling gaande dat de veiligheidsanalyse onder andere op aanvraag van gemeenten wordt aangeboden. Gemeenten waar dit al gebeurt zijn Groningen, Tilburg en Waalwijk. Naar verwachting zal dit steeds vaker voorkomen aangezien sport steeds meer onderdeel wordt van het lokale sociale veiligheidsklimaat.

Omdat het bij de Halt/KNVB-trajecten om een experimentele, nieuwe aanpak gaat, blijft het belangrijk om inzicht te krijgen in de opzet, werkzaamheid en kritische succesfactoren van de trajecten en de meerwaarde van deze interventie in de bredere veiligheidscontext. Het voornemen is een opdracht uit te geven aan een onderzoeksbureau voor een onderzoek dat dit inzicht biedt. Ook het NISB wordt hierbij

¹⁴ Onder meer: gele en rode kaarten, niet opgekomen en gestaakte wedstrijden.

betrokken om de interventie veiligheidsanalyse adequaat te kunnen beschrijven, opdat het beoogde kwaliteitsniveau wordt gehaald.

Halt en KNVB organiseren gezamenlijk trainingsdagen om de kwaliteit van begeleiders te kunnen waarborgen. Medewerkers van de KNVB en Halt worden opgeleid om uitvoering te kunnen geven aan de sportveiligheidsanalyse. Door middel van *coaching on the job* en werkbijeenkomsten worden de medewerkers gedurende het uitvoeringstraject verder ondersteund en begeleid. Hiertoe is een opleidingsplan opgesteld. In principe wordt elke analyse uitgevoerd door een medewerker van Halt en een medewerker van de KNVB. Op deze wijze wordt optimaal gebruikgemaakt van de verschillende expertises.

Toekomst

Vanaf het seizoen 2011/2012 heeft de KNVB een nieuwe aanpak van excessen geïntroduceerd. Onderdeel van deze aanpak is het zwaar bestraffen van excessief fysiek en verbaal geweld. Schorsingen van maanden of zelfs jaren zijn in het amateurvoetbal geen uitzondering meer (zie hoofdstukken 3 en 9). Zeker voor jeugdige leden is de impact van een dergelijke sanctie enorm. De KNVB onderzoekt momenteel of aan de straf voor jongeren, naast het niet meer mogen meedoen, een educatieve component kan worden toegevoegd. Na het met goed gevolg afleggen van een educatieve maatregel kan de periode van schorsing mogelijk worden ingekort. Samen met Halt verkent de KNVB de mogelijkheden om Halt-interventies binnen de sport in te zetten. De intentie is om bij aanvang van het seizoen 2014/2015 te starten met de pilot Halt-interventies 'Sport en gedrag'. De pilot, bestaande uit 25 interventies, wordt uitgevoerd in de districten Zuid I en West II. Bij een succesvol verloop van de pilot is het voornemen om ook pilots binnen het tuchtrechtelijk kader te laten starten met de groeps-/teamaanpak en de (individuele) Agressie Regulatie Training.

Ten slotte heeft Halt een aantal andere interventies ontwikkeld in het kader van VSK. De Aanpak Herstel en Bemiddeling is ontwikkeld en wordt getest in de gemeenten Waalwijk en Veldhoven. Voor de groepsaanpak en de Agressie Regulatie Training moeten de verenigingen nog definitief worden gekozen. Conform aangepaste planning worden de producten oktober 2014 opgeleverd. Vervolgens zijn deze producten landelijk beschikbaar. NISB gaat de verschillende interventies beschrijven.

8. Vrijwilligers in de sport

In dit hoofdstuk wordt naast de rol van vrijwilligers ook die van ouders beschouwd. Dit is een toevoeging ten opzichte van de rapportage van 2013. Daarmee volgt de Monitor 2014 het VSK-programma dat sinds het afgelopen jaar de ouders als specifieke doelgroep beschrijft.

Het VSK-programma besteedt veel aandacht aan kwaliteitsverbetering onder vrijwillige kaderleden in de sport. Daarbij waren de aangeboden modules goed bekend en werden ze in absolute aantallen goed afgenomen. Vanaf 2014 is daar een doelgroep bijgekomen, te weten de ouders. Vanuit verschillende sporten kwam het geluid dat VSK-problematiek meer dan eens kwam door (te grote) ouderbetrokkenheid. Sinds 1 september 2014 is TV-Sportplezier - een digitaal platform ontwikkeld om een dialoog op gang te brengen tussen ouders en sportvereniging - sportbreed 'live' voor ouders en verenigingen.

Wel winnen hè!

De theatertour gericht op het bewust maken van de thematiek die speelt rond VSK was in 2013 al een succes (94 voorstellingen, 24.505 bezoekers). De theatervoorstelling 'Wel winnen hè!' is in april 2014 afgerond. Enkele kengetallen van de theatertour in de afgelopen jaren (2012-2014) op een rij:

- 2.617 verenigingen
- 164 voorstellingen
- 38.241 bezoekers
- 49% was trainer-coach, 36% vrijwilliger

Bron: opgave VSK-programma (aanlevering sept/okt 2014)

8.1 Ouderbetrokkenheid

Het ouderontbijt

De ouderbetrokkenheid bij Voetbalvereniging VVU Ardahanspor was niet hoog. Het afgelopen jaar bedacht een jonge trainer een alternatief voor traditionele bijeenkomsten: het ouderontbijt. De wedstrijd zou om 12.00 uur plaatsvinden. Alle ouders werd gevraagd al eerder naar de vereniging te komen en wat te eten en drinken mee te nemen. Het resultaat was opmerkelijk. Bijna alle ouders waren aanwezig. In informele sfeer kwam het bestuur zo in contact met de ouders en kon er worden gepraat over bijvoorbeeld de omgangsregels.

uit: *Hoe de bal blijft rollen* (Verhagen, S., 2014) - zie ook bijlage 3

In de periode januari 2014 - augustus 2014 zijn de volgende zaken ontwikkeld:

- Strategie van het ouderprogramma, waaronder: kerndoelen, communicatiestrategie, rol van de bonden, uitgangspunten, contentstrategie, merkdokument en redactieformule TV-Sportplezier
- Het digitale platform TV-Sportplezier (website, Facebook, Twitter)
- Content die via TV-Sportplezier wordt aangeboden aan 'beginnende ouders' en verenigingen
- Seizoenskalender als kapstok voor vervolgcontent en rol van de 'bondenredactie'
- Thema-avonden voor verenigingen
- Overige hulpmiddelen voor ouders en verenigingen (digitaal)

Op 2 juni is tijdens het WK hockey in Den Haag het VSK-ouderprogramma TV-Sportplezier geïntroduceerd voor medewerkers van bonden. Bonden zijn gestart met de aankondiging van TV-Sportplezier bij hun verenigingen. 4 voorloophbonden zijn gestart met het gericht benaderen van 100 pilot-verenigingen.

TV-Sportplezier

September 2014 startte TV-Sportplezier (www.tvsportplezier.nl) landelijk en sportbreed voor ouders en verenigingen. Enkele producten die hier aan gelieerd zijn;

- Via TV-Sportplezier wordt een divers scala aan informatie en hulpmiddelen aangeboden, zoals: zelf geproduceerde videofilmpjes, beschrijvingen *best practices*, interviews, quizjes/polls, tips en suggesties, achtergrondartikelen, links naar ander beeldmateriaal en links naar andere sites.
- Thema-avonden voor verenigingen voor de doelgroep beginnende ouders en de jeugdtrainer-coaches; thema-avonden voor ouders van toptalenten (in ontwikkeling).
- Webseminars over onderwerpen met betrekking tot het thema 'ouders op de sportclub' en/of de kracht van sport.

Alles wat wordt aangeboden heeft als doel bij te dragen aan :

- a) bewustwording van het belang van een prettig sociaal veilig sportklimaat;
- b) bewustwording van de grote meerwaarde van sport voor ook de sociale en persoonlijke ontwikkeling;
- c) aanzetten tot positief, ondersteunend gedrag langs de lijn en op de club;
- d) op gang brengen van de dialoog tussen ouders en vereniging.

Tv-Sportplezier heeft als doel gesteld voor eind 2016:

- 1.000 aangemelde verenigingen
- 150.000 aangemelde ouders
- 8 nauw betrokken sportbonden in de bondenredactie

1 september 2014 is het online platform gelanceerd. Het bereik in de eerste maand:

- 200 aangemelde verenigingen
- 7 sportbonden in de bondenredactie (KNVB, KNHB, KNGU, Nevobo, NBB, KNZB en KNKV)
- 3.149 likes op Facebook
- 795 volgers op Twitter
- 5.143 unieke bezoekers op www.tvsportplezier.nl

8.2 Sportief besturen

De kernmodule Sportief besturen is een van de populairste VSK-producten¹⁵. De module werd tot nu toe door meer dan 1.000 verenigingen afgenomen (tabel 8.1). Daarmee is het aantal verenigingen dat de kernmodule heeft afgenomen verdubbeld ten opzichte van 2013, toen de teller op 520 stond. 'Sportief besturen' is voor bestuurders die hun rol als bestuurder willen versterken en die hun vereniging willen aansturen op basis van Sportiviteit en Respect. In de kernmodule staan de volgende drie vragen centraal:

1. Wat betekenen sportiviteit en respect?
2. Hoe stuur ik mijn vereniging hierop aan?
3. Wat is mijn rol als bestuurder?

De workshops zijn voor alle ervan gebruikmakende bonden sportspecifiek gemaakt. Daarnaast zijn ook enkele aanvullende producten ontwikkeld (de Sportief besturen app, de Verenigingsbox en Voetbal voor iedereen, zie onderstaande kopjes voor uitleg).

Tabel 8.1 Productafname 2013/2014: kernmodule Sportief besturen

Product	Bereik	peildatum	peildatum	verschil
		1 okt 2013	1 okt 2014	
Traject Sportief besturen	aantal bonden	29	29	0
	aantal verenigingen	520	1.080	+560
	aantal deelnemers	1.010	2.160	+1.150

Bron: opgave VSK-programma (aanlevering: sept/okt 2013 en 2014)

Ruim de helft van het bestuurlijk kader is bekend met de module Sportief besturen (tabel 8.2). In totaal heeft een op de tien kaderleden de module gevolgd.

Tabel 8.2 Bekend met/volgen van module Sportief besturen (percentage bestuurlijk kader)

	Bestuurlijk kader
Ja, ik volg deze module/heb de module gevolgd	9
Ja, ik ken de module en overweeg hem te gaan volgen	15
Ja, ik ken de module van naam, maar ben niet van plan om hem in de nabije toekomst te volgen	33
Nee, ik ken de module helemaal niet	43

Bron: Oberon, Sportkadermonitor: VSK-meting 2014 (dataverzameling september 2014)

Sportief besturen app

Op 1 november 2013 is de website Sportief besturen met bijbehorende app gelanceerd. Via deze tool kunnen verenigingsbestuurders door middel van het 'dilemma van de week' met elkaar de interactie aangaan over Sportief besturen. Er doen 24 bonden aan mee, die allen 10 sportspecifieke dilemma's

¹⁵ In de studie *Excessief gedrag in het Nederlandse Amateurvoetbal* (Ter Meer, 2014) wordt de (indirecte) invloed van een verenigingsbestuur op excessen op het veld onderzocht. Een beschrijving van de resultaten is te vinden in bijlage 3.

hebben aangeleverd. Inmiddels nemen 80 teams deel, met 240 spelende leden. Uit de evaluatie blijkt dat de bestuurders de app¹⁶ erg waarderen. In het najaar van 2014 zullen daarom extra communicatie-acties plaats vinden via de bonden, om aldus extra aandacht te genereren voor de app. De meeste bonden zien de app als een goede follow-up na de kernmodule en zetten deze als zodanig in.

De respectprijs

Bestuurslid Wil Welvaarts van s.v. Avantie '31: "Wij reiken al jaren sportiviteitsprijzen uit op de club. Uit elk team komt één winnaar. Het is vaak de teamleider die een speler nomineert, omdat hij zich netjes heeft gedragen, trouw komt trainen en nooit moeilijk heeft gedaan."

Dit jaar is daar de respectprijs bijgekomen. Vanaf afgelopen seizoen krijgt het clublid dat zich verdienstelijk heeft gemaakt voor de club, en daarmee het thema respect op een hoger plan tilt, deze prijs. Voor hem of haar ligt een replica klaar van het kunstwerk 'Ben stoer, wees sportief, toon respect' van lokale kunstenaar Twan van de Vorstenbosch, waarbij letterlijk de handen ineen worden geslagen. Het kunstwerk staat op een prominente plaats in de kantine.

Verenigingsbox

Om ervoor te zorgen dat bestuurders ook na 2016 actief blijven werken aan een veiliger sportklimaat, is vorig jaar door zes bonden een sportbrede Verenigingsbox ontwikkeld. In totaal brengen nu 22 bonden een box uit en zijn er 1.893 boxen verspreid. In deze Verenigingsbox - 'een gereedschapskist vol met gereedschap voor verenigingsbestuurders om te werken aan een VSK-vereniging' - zitten onder meer twintig 'beleidskaarten' met theorie, tips en praktijkvoorbeelden over thema's als kennismaking met nieuwe leden, verenigingsregels, ouders en aanvoerders.

Workshop 'Voetbal voor iedereen'

Deze workshop is gericht op het bespreekbaar maken van homo-acceptatie in mannelijke teamsportverenigingen¹⁷ en het gezamenlijk vinden van methoden waarmee acceptatie kan worden uitgedragen in de vereniging. De workshops worden gegeven door de John Blankenstein Foundation (JBF). De workshop is een interactieve bijeenkomst van twee keer drie kwartier. Deze is bedoeld voor bestuursleden, trainer-coaches en/of ouders die als vrijwilliger actief zijn. In de eerste helft maken de deelnemers met korte filmpjes, stellingen en gesprek voetbal, homoseksualiteit en acceptatie bespreekbaar. In de tweede helft komen de deelnemers tot drie handvatten waarmee ze de acceptatie op actieve wijze bespreekbaar kunnen maken en kunnen uitdragen.

¹⁶ Ieder bestuur kiest een teamleider die zorgt voor de registratie van het team. Ieder bestuurslid krijgt vervolgens een uitnodiging en logt in (je mag zelf een wachtwoord kiezen). De teamcaptain kiest de startdatum, waarop iedereen het eerste dilemma ontvangt. Deelnemers krijgen in totaal 10 dilemma's voorgelegd en per dilemma heb je 5 dagen om te reageren. Vanaf 6 weken zijn de statistieken beschikbaar en hebben de deelnemers een zilveren certificaat verdiend. Nadat alle 10 de dilemma's gespeeld zijn, ontvangt de teamcaptain een gouden certificaat Sportief besturen en een eindrapportage over het verenigingsbestuur.

¹⁷ In oktober 2014 kwam de factsheet *Homo-acceptatie in de sport* (Elling, 2014) uit. Zie bijlage 3 voor een beschrijving van de belangrijkste resultaten.

De workshop geeft antwoord op aannames of vragen als:

- Er zijn bij ons geen homo's, het is voor ons niet belangrijk
- Een deel van de leden is hierop tegen, straks lopen ze weg!
- Wat doe je tegen schelden als 'Hé, mietje!'?
- Wat is de rol van de coaches, ouders en aanvoerders?
- We hebben al zoveel te doen, waarom dit ook nog eens?
- Hoe draag je acceptatie uit?

De medewerkers van alle KNVB-districten zijn vertrouwd gemaakt met de workshop, zodat zij deze kunnen aanbieden bij hun verenigingen. De JBF heeft nu vier koppels workshopleiders beschikbaar (in de KNVB-regio's West I en II, Zuid en Oost). Deze koppels bestaan uit een ervaringsdeskundige en een gespreksleider. Zij zijn getraind en begeleiden de deelnemende clubs in een langer traject.

Het bereik vanaf het najaar van 2013 tot dit moment (oktober 2014), is in totaal zes uitgevoerde workshops (onder meer bij ADO Den Haag en Sportservice Nijmegen). Daarnaast zijn er nog zes workshops gepland voor de tweede helft van 2014. De beoogde resultaten zijn: identificatie van deelnemers met mede-leden door middel van verhalen en deelnemers leren dat het gaat over acceptatie, en niet over seksualiteit of coming-out. Daarnaast beseffen deelnemers dat de vereniging niet veilig is voor lhbt-leden (lesbisch, homo, biseksueel, transgender). Op 1 april 2015 vindt er een evaluatie-moment plaats.

8.3 Sportief coachen

Om trainers, coaches en bestuurders te helpen een veilige sportomgeving te creëren is het verenigingstraject Sportief coachen ontwikkeld. De trainers en coaches leren door middel van discussies, praktijkopdrachten, presentaties en het bekijken van filmpjes in twee bijeenkomsten onder meer de basisprincipes¹⁸ van sportief coachen.

In het afgelopen jaar doorliepen 3.112 individuele deelnemers het traject Sportief coachen. Daarmee komt het totaal aantal deelnemers van Sportief coachen op 6.542. Bij dit traject zijn in totaal 408 verenigingen betrokken. Ook in de onderzoekswereld was ruime aandacht voor verantwoordelijk coachen; in het afgelopen jaar verschenen drie masterscripties over dit onderwerp (zie bijlage 3).

Tabel 8.3 Productafname 2013/2014: Traject Sportief coachen

Product	Bereik	peildatum	peildatum	verschil
		t/m 1 okt. 2013	t/m 1 okt. 2014	
Traject Sportief coachen	aantal bonden	16	16	0
	aantal verenigingen	210	408	+198
	aantal deelnemers	3.430	6.542	+3.112

Bron: opgave VSK-programma (aanlevering sept/okt 2013 en 2014)

¹⁸ Structuur bieden, begeleiden van sporters en het omgaan met de tegenpartij, ouders, toeschouwers en arbitrage.

Naast de kernmodule Sportief coachen zijn er ook bijscholingen voor trainer-coaches ontwikkeld. Alle aanvullende modules werden door meer bonden, verenigingen en individuele deelnemers afgenomen dan in 2013 (tabel 8.4). Vooral de gegroeide afname van het product 'Trainen en coachen van jongeren met autisme' valt op (bonden: +10, verenigingen: +263, deelnemers: +456)

Tabel 8.4 Overzicht afgenomen bijscholingen voor trainer-coaches

Product	Bereik	peildatum t/m 1 okt. 2013	peildatum t/m 1 okt. 2014	verschil
Er is meer te winnen: coachen sociaal gedrag	aantal bonden	25	33	+8
	aantal verenigingen	145	296	+151
	aantal deelnemers	228	587	+359
Themagericht trainen en coachen van 6- tot 12-jarigen	aantal bonden	21	31	+10
	aantal verenigingen	101	204	+103
	aantal deelnemers	148	359	+211
Themagericht trainen en coachen van pubers	aantal bonden	20	31	+11
	aantal verenigingen	105	235	+130
	aantal deelnemers	181	452	+271
Trainen en coachen van jongeren met autisme	aantal bonden	28	38	+10
	aantal verenigingen	187	450	+263
	aantal deelnemers	312	768	+456

Bron: opgave VSK-programma (aanlevering sept/okt 2013 en 2014)

In mei 2014 is de rapportage verschenen van het VSK-onderzoek Trainer-Kind InterACTIE (Hilhorst et al., 2014) naar de succes- en faalfactoren van het gedrag van trainer-coaches bij het creëren van een veilig, pedagogisch verantwoord sportklimaat. De onderzoekers stellen vast dat er geen blauwdruk te geven is voor trainers in de zin van: gedrag A leidt tot betekenis B. Wel zijn volgens hen relatief eenduidige combinaties te herkennen tussen gedrag en betekenis. De onderzoekers formuleren zes succesfactoren voor het ontwikkelen van jeugdsporters waaronder: focus op plezier beleven, leren en presteren. Zie bijlage 3 voor een beschrijving van de belangrijkste resultaten.

Om de belangrijkste inzichten uit het rapport te borgen in de opleidingsstructuur van de sport, zijn in de periode van mei 2014 tot en met augustus 2014 de volgende activiteiten uitgevoerd:

- De twaalf kernkwaliteiten die het onderzoek benoemt, zijn vertaald naar alle opleidingen-voor-opleiders van de Academie voor Sporttechnisch Kader (ASK): de opleidingen voor docenten, leercoaches, praktijkbegeleiders en PvB-beoordelaars.
- Voor bonden is een gedetailleerd document opgesteld hoe zij de kernkwaliteiten kunnen verweven in hun opleidingen voor trainer-coaches en voor opleiders.

- Op basis van de kernkwaliteiten zijn beoordelingscriteria uitgewerkt; deze worden geagendeerd voor het herzieningstraject van de Kwalificatiestructuur Sport 2017¹⁹.

Daarnaast zijn in deze periode eveneens activiteiten uitgevoerd gericht op de verspreiding van de inzichten:

- In een aantal publicaties²⁰ is aandacht besteed aan de belangrijkste uitkomsten van het onderzoek. Daarbij worden de conclusies teruggebracht tot vier kernkwaliteiten: 1) structureren, 2) stimuleren, 3) individueel aandacht geven en 4) regie overdragen.
- Recent verscheen een animatiefilmpje met de titel Vier inzichten over goed trainerschap; daarnaast verscheen in september een praktijkboekje met betrekking tot deze vier inzichten voor trainer-coaches. Beide zullen breed verspreid worden via meerdere kanalen.

Talentontwikkeling

Aanbod aan bonden met betrekking tot talentontwikkeling was in 2013 in samenspraak met KNGU en KNLTB in ontwikkeling. Inmiddels is er in deze jaargang een aantal acties ondernomen:

- April 2014: aanpassing niveau-4 opleiding voor trainer-coaches met VSK-aspecten
- September 2014: rapportage KNGU-onderzoek naar de driehoek ouder-sporter-trainer
- September 2014: vorming expertpanel Talentontwikkeling & veilig sportklimaat
- November 2014: mini-seminar 'talentontwikkeling' voor verantwoordelijken voor talentontwikkeling binnen bonden (presentatie KNGU-onderzoek, bijdrage KNLTB met betrekking tot tennisouders, kick-off thema-avonden talentontwikkeling)
- November 2014: content op TV-Sportplezier met betrekking tot talentontwikkeling en de rol van de ouder

Licentiebeleid

Op basis van het vooronderzoek is onder leiding van de ASK met zes bonden een aantal scenario's geïnventariseerd met betrekking tot een meer uniform licentiebeleid in de sport. Advies daarover is aan de VSK-projectleiding uitgebracht over de haalbaarheid voor wat betreft het vergroten van de uniformiteit. Het advies tendeeert ernaar om dit project geen vervolg te geven binnen de kaders van VSK. De voornaamste reden is dat een licentiebeleid slechts een klein deel van het technisch kader bereikt, niet direct bijdraagt aan kwaliteitsverhoging van het kader, en niet direct bijdraagt aan de borging van de doorslaggevende VSK-competenties.

¹⁹ De bonden verenigd in NOC*NSF streven naar professioneel en dus goed opgeleid sportkader. Onderling hebben zij daarom afspraken gemaakt over de te onderscheiden niveaus van het sportkader. Het betreft niveaus die aansluiten bij Europese afspraken en door het Nederlandse ministerie van VWS zijn erkend. De Kwalificatiestructuur Sport (KSS) geeft de mogelijkheid om de kerntaken en competenties van sportkader met elkaar te vergelijken. De structuur bestaat uit vijf niveaus: Sportleider/sportcoach 1 tot en met 5.

²⁰ Onder andere *E-zine VSK*, *Tijdschrift Vrijtijdstudies* en *SportknowhowXL*

8.4 Scholing weerbaarheid arbitrage

De training Weerbaarheid is bij de volgende sporten gegeven: voetbal, volleybal, basketbal, zwemmen, hockey, hippische sport, motorsport, bowling, judo, badminton, tennis, triatlon, klim- en bergsport, skiën, ijshockey, tafeltennis, boksen, rugby, base- en softball, schermen en wandelsport (verkeersregelaars). Ruim 8.000 individuele deelnemers hebben deze scholing gehad.

Tabel 8.5 Productafname 2013/2014: Weerbaarheid voor arbitrage

Product	Bereik	peildatum 1 okt 2013	peildatum 1 okt 2014	verschil
Weerbaarheid voor arbitrage	aantal bonden	17	21	+4
	aantal deelnemers	5.914	8.858	+2.944

Bron: opgave VSK-programma (aanlevering sept/okt 2013 en 2014)

De KNVB onderzoekt de mogelijkheden om hiernaast ook nog een e-learning-variant te ontwikkelen (in 2012 is hiernaar een voorzichtige verkenning gedaan). Hierbij wordt rekening gehouden met het beschikbaar stellen van het model voor andere bonden en de borging voor de toekomst. Voor verkeersregelaars is een aparte training weerbaarheid ontwikkeld, die bij de wandel- en motorsport is gegeven.

In een eerdere meting in 2013 gaf twee vijfde van de bondsscheidrechters aan geschoold te zijn in mentale weerbaarheid (Schouten, 2013). In 2014 is de helft van het arbitrerend kader (bonds- en verenigingsarbitrage) geschoold in mentale weerbaarheid (tabel 8.6). Een kwart van het arbitrerend kader heeft behoefte aan meer scholing op het gebied van mentale weerbaarheid.

Tabel 8.6 Mentale weerbaarheid (percentage arbitrerend kader)

	Bondsscheids- rechters 2013	Arbitrerend Kader* 2014
Geschoold in mentale weerbaarheid		
Ja, dat zat in mijn opleiding	17	22
Ja, ik heb een bijscholing/extra module gevolgd	16	19
Ja, dat zat in mijn opleiding en ik heb een bijscholing/extra module gevolgd	4	6
Nee	53	46
Anders	9	7
Behoeft aan meer scholing mentale weerbaarheid		
Ja	32	26
Nee	68	74

Bronnen: NOC*NSF/Buro7, Scheidsrechters/officials peiling VSK, in Tevredenheidsmeting

Scheidsrechters/officials 2013 (dataverzameling: okt/nov 2013)

Oberon, Sportkadermonitor: VSK-meting 2014 (dataverzameling september 2014)

*Het betreft hier zowel bonds- als verenigingsarbitrage

8.5 Sportbrede scheidsrechtersbegeleiding

Bij de KNVB heeft in 2013 het implementeren van het format 'Begeleiding bij excessen en opleiden in rapporteren' plaatsgevonden. Tevens is in het verlengde van het centrale meldpunt kennis overgedragen aan andere sporten (base- en softbal, floorball, autosport). Elk van deze bonden heeft een kwaliteitscoach van de KNVB toegewezen gekregen als aanspreekpunt voor voorkomende excessen. In het afgelopen jaar bleken in de praktijk de kwaliteitscoaches vrijwel uitsluitend binnen voetbal te worden ingezet. De behoefte aan dit soort begeleiding blijkt bij andere bonden veel minder urgent te zijn dan bij de KNVB.

Aan 19 bonden is financiering toegekend om de clubarbitrage tot ontwikkeling te brengen (op basis van 1 fte. voor 500 verenigingen). Deze bonden zijn: american football, base- en softball, basketball, floorball, gymnastiek, handbal, handboog schieten, hockey, judo, kaatsen, korfbal, rugby, schermen, squash, tafeltennis, volleybal, voetbal, waterpolo en watersport. Deze bonden worden periodiek uitgenodigd om ervaringen met elkaar uit te wisselen en de gezamenlijke thema's te bespreken die zij bij de invulling van de clubarbitrage tegenkomen.

De genoemde bonden hebben allemaal een plan opgeleverd waarin staat beschreven hoe zij dit doen. Met alle betrokken bonden zijn gesprekken geweest om de plannen kritisch te bekijken en waar nodig aan te passen en de stand van zaken op te nemen. In totaliteit zullen op deze manier in 2016 circa 5.000 verenigingen 'arbitrageproof' c.q. 'juryproof' zijn.

Bij de meeste bonden streeft men in de genoemde plannen naar het beschikbaar zijn van een scheidsrechterscoördinator per vereniging. Bij de KNVB is in 2014 een aanvang gemaakt met het ontwikkelen van een aparte opleiding voor scheidsrechterscoördinatoren. Vanaf september 2014 is deze opleiding operationeel. Voor deze opleiding bestaat veel belangstelling vanuit verenigingen.

Daarnaast zijn er (t/m 31 december 2013) 851 scheidsrechterscoaches opgeleid. Een scheidsrechterscoach begeleidt de scheidsrechters die wekelijks hun hobby in de praktijk uitoefenen. Het gaat daarbij vooral om de mens achter de scheidsrechter. De scheidsrechter wordt ondersteund in het reflecteren op zijn of haar gedrag. Het gaat om een coachtraject voor de lange termijn (minimaal een jaar), zodat de coach een wezenlijke bijdrage kan leveren aan de ontwikkeling van de scheidsrechter.

9. Beleefde veiligheid en incidentie van onwenselijk gedrag

Een jaar geleden, in de rapportage van 2013, werd al geconcludeerd dat de beleefde veiligheid en de daadwerkelijke incidentie niet altijd in gelijke pas lopen. Want hoewel vrijwel alle betrokkenen in de sport - verenigingsbestuurders, arbiters, sporters en wedstrijdbezoekers - enige vorm van onwenselijk gedrag meemaakten, vormde onwenselijk gedrag niet of nauwelijks een probleem voor verenigingsbestuurders. Bovendien voelden sporters en wedstrijdbezoekers zich rondom sportwedstrijden meestal veilig. In voorliggend hoofdstuk gaan we - meer nog dan vorig jaar - in op de relatie tussen de feitelijke incidentie en beleefde veiligheid.

9.1 Ongewenst gedrag in de sport

Het voorkomen van onwenselijk gedrag in de sport is in beeld gebracht door onderzoek waarbij betrokkenen zelf aangeven of ze in een bepaalde periode te maken hebben gehad (ook als getuige) met ongewenst gedrag in de sport. De Sportkadermonitor geeft inzicht in hoeverre bestuurlijk, sporttechnisch en arbitrerend kader in de afgelopen twaalf maanden te maken hebben gehad (ook als getuige) met verschillende vormen van wangedrag in de sport.

Aan de bondscheidsrechters is vorig jaar dezelfde vraag is voorgelegd. Twee derde van de bondscheidsrechters gaf toen aan het afgelopen jaar geconfronteerd te zijn met een of meer vormen van wangedrag in de sport. Het arbitrerend kader werd in het algemeen vaker geconfronteerd met vormen van wangedrag (65% bondscheidsrechters, 81% arbitrerend kader) (Schouten, 2013).

In 2014 meldt driekwart van de kaderfunctionarissen dat ze de afgelopen twaalf maanden zelf of als getuige te maken hadden met ongewenst gedrag (tabel 9.1)²¹.

Het arbitrerend kader is in 2014 vaker geconfronteerd met wangedrag dan het bestuurlijk en sporttechnisch kader. De kaderfunctionarissen melden het meest dat ze geconfronteerd zijn met verbaal geweld of vernieling/vandalisme. Overlast door drugsgebruik, discriminatie vanwege homoseksualiteit en bedreiging (met een wapen) worden het minst gemeld.

Het bestuurlijk en sporttechnisch kader is vaker dan het arbitrerend kader geconfronteerd met pesten. Het arbitrerend kader meldt vaker overlast door geluid, alcoholgebruik en tabaksrook.

²¹ Vergelijkbare vraagstellingen maar bij andere onderzoeksgroepen - en daarom niet vergelijkbaar - lieten in 2013 zien dat 49 procent van verenigingen (Romijn et al., 2013) waren geconfronteerd met vormen van wangedrag en 65 procent van de bondscheidsrechters (Schouten, 2013).

Tabel 9.1 In de afgelopen twaalf maanden (ook als getuige) te maken gehad met onderstaande vormen van wangedrag (percentage kaderfunctionarissen)

	Bestuurlijk kader	Sporttechnisch kader	Arbitrerend kader
Afgelopen twaalf maanden geconfronteerd met vormen van wangedrag	73	76	81
Verbaal geweld (schelden, treiteren)	44	48	58
Vernieling of vandalisme	35	32	33
Pesten	32	37	25
Diefstal van persoonlijke eigendommen	24	24	23
Geluidsoverlast	20	23	30
Overlast door alcoholgebruik	15	17	23
Gooien met materiaal	13	22	26
Overlast door tabaksrook	12	18	26
Lichamelijk geweld (slaan, schoppen)	12	19	21
Vrouwonvriendelijk gedrag	8	14	17
Discriminatie vanwege huidskleur	5	8	15
Discriminatie vanwege cultuur of religie	5	8	14
Seksuele intimidatie	3	6	5
Overlast door drugsgebruik	3	3	4
Discriminatie vanwege homoseksualiteit	2	3	4
Bedreiging (met een wapen)	1	1	2

Bron: Oberon, Sportkadermonitor: VSK-meting 2014 (dataverzameling september 2014)

Kaderfunctionarissen worden vaker per jaar geconfronteerd met wangedragingen zoals verbaal geweld, vernieling/vandalisme, pesten en overlast. Wanneer doorgevraagd wordt naar de frequentie, dan blijkt dit voornamelijk 'een paar keer per jaar' te zijn.

9.2 Excessen in de sport

Het aantal bij de voetbalbond geregistreerde excessen nam voor het tweede jaar op rij af. Er waren vooral minder individuele excessen (- 52, tabel 9.2). Het aantal collectieve excessen bleef gelijk na de sterke afname van een jaar geleden. In 2014 vonden er in 248 wedstrijden excessen plaats, wat neerkomt op een exces in 1 op de 3.085 wedstrijden in het amateurvoetbal²². Dat is ongeveer 350 excesseloze wedstrijden meer dan het seizoen ervoor (2012/2013: 2.727). Twee seizoenen eerder (2011/2012) vond in 1 op de 2.465 wedstrijden een of meerdere excessen plaats. Een verschil van ruim 600 wedstrijden met het afgelopen seizoen.

Volgend op de excessen vonden in het seizoen 2013/2014 29 ontzettingen uit het KNVB-lidmaatschap plaats. In voorgaande seizoenen was dit cijfer aanzienlijk hoger dan in het huidige seizoen. Ten opzichte van twee seizoenen terug is het aantal ontzettingen uit het lidmaatschap in de afgelopen seizoenen afgenomen met 61 procent (2011/2012: 74; 2012/2013: 47).

²² In 2013 verrichtte de DSP-groep onderzoek naar cijfers rondom excessen. Zie bijlage 3 voor de belangrijkste conclusies van het onderzoek *Excessief geweld op en om de voetbalvelden* (Duivesteijn, 2013).

Tabel 9.2 Excessen in het amateurvoetbal

Seizoen	Wedstrijden	Individuele excessen	Collectieve excessen	Wedstrijden met excessen	In 1 op de [...] wedstrijden vindt een exces plaats	Ontzettingen uit lidmaatschap
2011/2012	754.358	278	207	306	2.465	74
2012/2013	747.070	312	100	274	2.727	47
2013/2014	764.996	260	103	248	3.085	29

Bron: KNVB, cijfers excessen 2013/2014 (bewerking Mulier instituut)

NB In sommige gevallen vinden meerdere individuele excessen en/of collectieve excessen plaats in één wedstrijd. Hierdoor is het aantal wedstrijden met excessen lager dan een optelling van de individuele en/of collectieve excessen.

Er werden 40.694 afkoelende tijdsstraffen uitgedeeld (bron: KNVB). Deze nieuwe maatregel is vanaf het seizoen 2013/2014 van kracht in de lagere elftallen en verving de traditionele gele kaart. Daarnaast is in het afgelopen seizoen het digitale wedstrijdformulier voor alle competities ingevoerd.

In het afgelopen seizoen is het gemiddelde aantal meldingen per week aan zowel het meldpunt wanordelijkheden als het de telefonische hulplijn noodgevallen afgenomen (tabel 9.3). Echter, hierbij dient vermeld te worden dat in het vorig seizoen de gegevens uitsluitend betrekking hadden op de laatste weken van het seizoen (openstelling van meldpunten was in week 12). Het is aan te nemen dat in deze weken meer ongeregelde plaatsen vonden, wegens de spanning die ontstaat in de ontknoping van de competitie.

Tabel 9.3 Meldingen meldpunt wanordelijkheden en hulplijn noodgevallen, gemiddeld per week

	Meldingen meldpunt wanordelijkheden (webformulier)	Meldingen hulplijn noodgevallen (telefoonnummer)
Wekelijkse meldingen seizoen 2012/2013*	23,9	6,2
Wekelijkse meldingen seizoen 2013/2014**	19,5	3,5

Bron: KNVB, cijfers meldpunten 2013/2014 (bewerking Mulier instituut)

*week 12 t/m week 22 (11 weken)

**hele seizoen (40 weken)

9.3 Veiligheidsbeleving betrokkenen in de sport

Het plaatsvinden van wangedrag in de sport is van invloed op het gevoel van veiligheid in de sport. Het gaat daarbij om sociale veiligheid. In het dagelijks leven is het gevoel van sociale veiligheid voor twee derde van de onderscheiden kaderleden gelijk gebleven in vergelijking met de afgelopen seizoenen, en bij een kwart van de kaderleden afgenomen (tabel 9.4). Driekwart van de onderscheiden kaderleden geeft aan dat het gevoel van sociale veiligheid in de sport niet veranderd is in vergelijking met de afgelopen seizoenen²³. Daarmee geven alle groepen vaker aan dat het gevoel van sociale veiligheid in het dagelijks leven is afgenomen, dan dat ze dat in de sport ervaren.

In 2014 geeft een op de tien kaderleden aan dat het gevoel van sociale veiligheid in de sport de afgelopen seizoenen is afgenomen. Dat gevoel leeft meer onder het arbitrerend kader dan het bestuurlijk kader.

Tabel 9.4 Is uw gevoel van sociale veiligheid [...] in vergelijking met de afgelopen seizoenen af- of toegenomen? (percentage kaderfunctionarissen)

In de sport	Bestuurlijk kader	Sporttechnisch kader	Arbitrerend kader
Toegenomen	14	12	10
Gelijk gebleven	78	78	77
Afgenomen	6	8	12
Weet niet	3	2	1
In het dagelijks leven			
Toegenomen	8	6	6
Gelijk gebleven	68	63	70
Afgenomen	23	30	23
Weet niet	1	2	1

Bron: Oberon, Sportkadermonitor: VSK-meting 2014 (dataverzameling september 2014)

NB Bij de vraagstelling stond deze toelichting: *Het gaat hier om sociale veiligheid; de omgang met andere mensen, en niet de veiligheid gerelateerd aan beschermend materiaal en dergelijke.*

De sociale omgeving tijdens het sporten is veilig in de beleving van de verschillende kaderleden. Zij geven de sociale veiligheid bij activiteiten waarbij zij betrokken zijn gemiddeld een 8 (tabel 9.5)²⁴. Het arbitrerend kader geeft gemiddeld een iets lager rapportcijfer dan de andere kaderfunctionarissen.

²³ In 2013 gaven, bij een vergelijkbare vraagstelling maar andere onderzoeksgroepen, 78 procent van de verenigingen en 74 procent van de bondscheidsrechters aan dat het gevoel van sociale veiligheid in de sport gelijk gebleven was. Deze cijfers zijn niet een-op-een vergelijkbaar met de cijfers in tabel 9.4.

²⁴ In 2013 beoordeelden, bij een vergelijkbare vraagstelling maar een andere onderzoeksgroep, de verenigingen de sociale veiligheid op hun vereniging gemiddeld met een 8. Dit cijfer is niet een-op-een vergelijkbaar met de cijfers in tabel 9.5.

**Tabel 9.5 Rapportcijfer 1 t/m 10 voor sociale veiligheid (1=zeer onveilig en 10=zeer veilig)
(gemiddeld cijfer kaderfunctionarissen)**

	Bestuurlijk kader	Sporttechnisch kader	Arbitrerend kader
Op uw vereniging	8,2		
Tijdens de trainingen		8,3	
Tijdens wedstrijden of andere activiteiten met een competitief karakter			7,8

Bron: Oberon, Sportkadermonitor: VSK-meting 2014 (dataverzameling september 2014)

In de studie *Subjectieve en objectieve veiligheid tijdens amateurvoetbalwedstrijden* (Vaane, 2014) wordt gesteld dat objectieve veiligheid (meegemaakte incidenten) samenhangt met subjectieve veiligheid (veiligheidsgevoel) van de betrokkene. Daarnaast blijkt dat er bepaalde factoren zijn die dit effect op de veiligheidsgevoelens kunnen versterken of verzwakken, zoals sociale cohesie en vertrouwen in instituties. Voor een verdere verdieping van de relatie tussen subjectieve en objectieve veiligheid zie bijlage 3.

10. Bekendheid maatregelen en rolacceptatie

In 2013 was VSK als programma, en zeker als thematiek, goed bekend onder sportbonden, verenigingen en vrijwilligers. De Nederlandse bevolking was daarnaast vrij unaniem over de noodzakelijkheid om aandacht te besteden aan het bevorderen van een veilig sportklimaat. Daarbij schoven scheidsrechters en verenigingsbestuurders de verantwoordelijkheid zeker niet af: ze vonden dat ze zelf in hun functie verantwoordelijk zijn voor het bevorderen van een veilig sportklimaat. Ook vinden ze dat hun eigen gedrag een veilig sportklimaat bevordert.

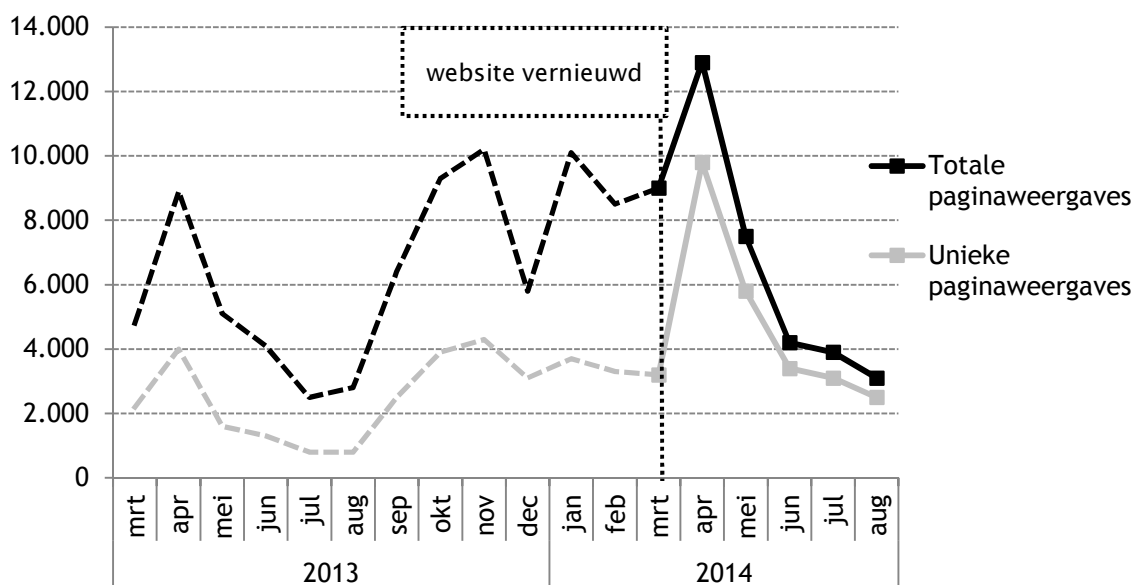
10.1 Bekendheid VSK-actieplan

Communicatie VSK

In 2014 werd een aantal centrale communicatieactiviteiten voortgezet en werden tevens nieuwe ontplooid. Hieronder een overzicht van de activiteiten die plaatsvonden:

- De website www.veiligsportklimaat.nl is in maart 2014 vernieuwd. Op de site worden nu veel succesvolle praktijkvoorbeelden gepubliceerd (van verenigingen en bonden). Na de vernieuwing van de website werd een recordaantal bezoekers bereikt. Maandelijks haalt de website tussen de 2.000 en 10.000 unieke bezoekers. In de zomermaanden - waarin veel verenigingssport stilstaat - is het logischerwijs rustiger op de site.

Figuur 10.1 Bezoekersaantallen website VSK (www.veiligsportklimaat.nl)



- Het Twitteraccount @sportenrespect groeide in het afgelopen jaar van 585 naar ruim 1300 volgers. Dit account wordt ingezet om goede voorbeelden actief te verspreiden en te retweeten.
- Ook is er een digitaal e-zine ontwikkeld om de integraliteit van het programma weer te geven. Dit e-zine komt in 2014 vijf keer uit, in 2015 vier keer en in 2016 twee keer. Hiermee worden per e-zine zo'n 10.000 personen bereikt. In het e-zine komen specifieke personen/experts aan

het woord over sportiviteit en respect, worden best practises geschetst en ook actuele kwesties/problemen besproken.

- Ambassadeurs, waaronder Kevin Blom, Mara Moberg, en scheidsrechter Serdar Gözübüyük, waren aanwezig bij verschillende bijeenkomsten en hebben ieder zes presentaties (homo-acceptatie, spelregelkennis, sportiviteit en respect) voor verenigingen en scholen in het land gehouden.
- VSK kwam via diverse media in het nieuws. RTL Nieuws gaf met een item aandacht aan de lancering van Sportmasterz (spelregelmodule), er was - onder andere op tv bij het NOS Journaal en Hart van Nederland - aandacht voor de theatervoorstelling voor ouders in februari. Daarnaast kreeg ook de lancering van TV-Sportplezier een podium, bij RTL Late Night, Radio 2 en Radio 538. Met grote regelmaat worden er daarnaast artikelen over VSK gepubliceerd in de online nieuwsbrief van *SportknowhowXL*.
- Alle deelnemende sportbonden communiceren over VSK via hun reguliere communicatiekanalen (website, nieuwsbrieven, social media, etc.). Daarnaast verzorgen de bonden intakes bij verenigingen, om daarmee bewustwording te creëren en oplossingen aan te bieden (VSK-producten). Hieronder staat bondspecifiek een overzicht van de communicatie beschreven.
 - Zwemmen: ZwemSportief-campagne met digitaal logo voor verenigingen, Binky-campagne (mascotte voor jonge kinderen), Prezie-presentatie beschikbaar, posters, formats voor gedragsregels en convenant, visitekaartjes voor bezoekende partijen, bijeenkomsten, et cetera;
 - Watersport: inzet website, filmpjes, nieuwsbrieven, inspiratiesessies, thema aan de orde gesteld bij alle regiovergaderingen;
 - Volleybal: veel storytelling, positieve verhalen, inspiratiesessies voor superpromotors, 6 bondsbijeenkomsten, verenigingsgids met VSK-producten, flyers met VSK-producten, Week van de Scheidsrechter, promotie van de theatervoorstellingen;
 - Toerfietsen: VSK prominent aanwezig tijdens jaarcongres, onder andere plenair en via workshops, aandacht via social media, website, NTFU-blad, nieuwsbrieven;
 - Hockey: VSK prominent aanwezig tijdens jaarcongres, communicatie via website, social media, nieuwsbrieven, filmpjes, mail, prijsvraag 'Het sportiefste team van Nederland', inzet van ambassadeurs Billy Bakker en Eva de Goede;
 - Tennis: VSK communiceren via verenigingsadviseurs, communicatie via website, social media, nieuwsbrieven, mail, magazine KNLTB et cetera. Daarnaast is er een bewustwordingscampagne ontwikkeld voor ouders;
 - Tafeltennis: VSK aan bod bij regionale informatiebijeenkomsten, sessies tijdens verenigingscongres en afdelingsvergaderingen. Daarnaast communicatie via website, social media, nieuwsbrieven, mail;
 - Basketbal: inzet van een maandelijkse VSK-nieuwsbrief, organiseren van landelijke en regionale presentaties over VSK, basketballseminar, Cees van Rootselaar is VSK-ambassadeur, folder met VSK-aanbod voor verenigingen;
 - Voetbal: Aanbieden van een online gedragsregelkit om thema Sportiviteit en respect uit te dragen, nieuw platform 'Voetbal om van te houden', ontwikkeling online serie FC Baard waar het gaat om voetballen met plezier. Daarnaast zijn er allerlei 'Sportiviteit en respect'-middelen te verkrijgen in de webshop, plaatst de KNVB best practices op website en Twitter, staat de KNVB Beker in het teken van Sportiviteit en respect, zijn er spelregelcafés om spelregelkennis bij te brengen en is er een campagne ontwikkeld 'Doe mee met de KNVB' waarbij doelgroepen worden verleid om een bepaalde activatie voor de KNVB te doen.

- ‘De Aanvoerders’ is een verbond van prof- en amateurvoetballers die staan voor de schoonheid van het spel. Deze groep is het positieve tegengeluid op de negatieve incidenten in het voetbal. Deze beweging maakt iedereen in het voetbal bewust dat de kern van het voetbal draait om plezier en respect en dat iedereen hierin een verantwoordelijkheid heeft. VSK en De Aanvoerders werken binnen het voetbal samen. De Aanvoerders zullen de komende jaren acties ondernemen die bijdragen aan een positieve beleving van de sport. Inmiddels zijn ruim 15.000 voetballers aangesloten bij De Aanvoerders. Het doel is: 20.000 Aanvoerders voor het einde van het seizoen. Zie ook www.deaanvoerders.nl.

10.2 Bekendheid en participatie VSK-programma

Bekendheid met VSK

In 2014²⁵ is twee derde van de kaderfunctionarissen bekend met het nationaal actieplan Naar een veiliger sportklimaat (tabel 10.1). Ruim een op de tien functionarissen kent het actieplan inhoudelijk. Bij het bestuurlijk kader is het actieplan beter bekend dan bij het sporttechnisch en arbitrerend kader.

Tabel 10.1 Bekendheid met het nationaal actieplan Naar een veiliger sportklimaat (VSK) (percentage kaderfunctionarissen)

	Bestuurlijk kader	Sporttechnisch kader	Arbitrerend kader
Nee, ik heb nog nooit van het actieplan gehoord	31	38	37
Ja, maar ik ken het actieplan alleen van naam	54	49	52
Ja, ik ken het actieplan inhoudelijk	15	13	12

Bron: Oberon, Sportkadermonitor: VSK-meting 2014 (dataverzameling september 2014)

Als verenigingen mee willen doen met het VSK-programma, vinden er intakegesprekken plaats bij de betreffende clubs. Daarin wordt inzichtelijk gemaakt waar de verbeterpunten en behoeften liggen van de verenigingen. Op basis van de intake wordt bepaald welke onderdelen van het programma ingezet kunnen worden bij de vereniging. De intake geeft verenigingen een goed beeld van het programma, en andersom kan de sportbond de intake ook gebruiken om een beter beeld van de vereniging en haar ambities te krijgen.

²⁵ In 2013 gaven, bij een vergelijkbare vraagstelling maar andere onderzoeksgroepen, 45 procent van de verenigingen (Romijn et al., 2013) en 55 procent van de bondsscheidsrechters aan het nationaal actieplan Naar een Veiliger Sportklimaat te kennen.

De intake neemt een centrale plaats in het programma in en is het startpunt voor alle overige VSK-activiteiten die bij de vereniging worden uitgevoerd (voor alle doelgroepen). Vanwege het belang van de intake, zijn daaraan de volgende voorwaarden gesteld:

- a) Een goed persoonlijk gesprek met de vereniging, waarin de vereniging aan het woord is;
- b) De achterliggende behoefte van een vereniging boven water krijgen;
- c) De intake is een stap in een proces, waarin een goed contact met de vereniging wordt opgebouwd;
- d) Activiteiten koppelen aan de behoeften die de vereniging heeft.

Inmiddels hebben er vanaf 2012 bij ruim 2.000 verenigingen intakes plaatsgevonden (tabel 10.2). Dat is bijna een verdubbeling ten opzichte van een jaar eerder (+910).

Tabel 10.2 Productafname 2013/2014: Intake – begeleiding van vereniging

Product	Bereik	peildatum	peildatum	verschil
		t/m 1 okt. 2013	t/m 1 okt. 2014	
Intake - begeleiding van vereniging	aantal bonden	30	30	0
	aantal verenigingen	1.371	2.281	+910

Bron: Opgave VSK-programma (aanlevering: sept/okt 2013 en 2014)

10.3 Bewust van noodzaak VSK en eigen rol binnen VSK

De kaderfunctionarissen (bestuurlijk, sporttechnisch en arbitrerend) zijn in 2014 unaniem over de noodzaak om aandacht te besteden aan het bevorderen van een veiliger sportklimaat. Alle onderscheiden groepen scoren een 8,3 op een schaal van 1 tot 10 (tabel 10.3).

Het bestuurlijk, sporttechnisch en arbitrerend kader vindt dat het zelf verantwoordelijk is voor het bevorderen van een veiliger sportklimaat (tabel 10.3)²⁶. Het sporttechnisch kader voelt zich nog iets meer verantwoordelijk dan het arbitrerend kader. Zij ‘scoren’ naar boven afgerond een 9 en het arbitrerend kader een 8 op een schaal van 1 tot 10.

Ook vinden de onderscheiden kaderfunctionarissen dat hun eigen gedrag een veilig sportklimaat bevordert. Alle groepen ‘scoren’ in dit opzicht gemiddeld een 8. Sporttechnisch kader scoort ook op bevorderend gedrag wat hoger dan bestuurlijk en arbitrerend kader.

²⁶ In 2013 gaven verenigingen, bij vergelijkbare vraagstelling maar andere onderzoeksgroepen, gemiddeld een 8 (7,8 noodzakelijkheid, 8,2 zelf verantwoordelijk en 8,0 gedrag bevordert een veilig sportklimaat) (Romijn et al., 2013) en bondsscheidsrechters ook gemiddeld een 8 (8,1 aandacht noodzakelijk, 7,9 zelf verantwoordelijk en 8,0 mijn gedrag bevordert een veilig sportklimaat) (Schouten, 2013). Deze cijfers zijn niet een-op-een vergelijkbaar met de cijfers in tabel 10.3.

Tabel 10.3 Noodzaak aandacht besteden aan en bewustzijn eigen rol in het bevorderen van een veilig sportklimaat (VSK) (schaal 1-10, gemiddelden)

	Bestuurlijk kader	Sporttechnisch kader	Arbitrerend kader
Noodzakelijk om aandacht te besteden aan het bevorderen van een veilig sportklimaat	8,3	8,3	8,3
ZELF verantwoordelijk zijn voor het bevorderen van een veilig sportklimaat	8,3	8,6	7,9
Mijn gedrag bevordert een veilig sportklimaat	8,1	8,5	8,1

Bron: Oberon, Sportkadermonitor: VSK-meting 2014 (dataverzameling september 2014)

11. Expertinterviews

Het VSK-programma raakt aan diverse lagen van de sportwereld. In de rapportage van 2013 is via de weg van interviews een extra laag aan de rapportage toegevoegd. De veertien expertinterviews gaven enerzijds een kijk in de keuken van de dagelijkse operationele kant van het programma, en anderzijds gaven de externe en onafhankelijke experts een relevante reflectie op de aanpak die het programma behelsde.

Dit jaar zijn telefonisch en per mail dezelfde betrokkenen geraadpleegd voor een update van hun antwoorden uit het vorig jaar. We vroegen daarbij naar:

- a) Visie op de het VSK-programma in het afgelopen jaar (*Wat vindt u van de wijze waarop het VSK-programma het afgelopen jaar is uitgerold (wat is opgevallen, wat heeft u positief verbaasd en wat had u verwacht maar is niet gebeurd)?*)
- b) Visie op de toekomst van het VSK-programma (*Welk advies heeft u voor het VSK-programma? Zijn er dingen die u anders zou doen of die u graag gecontinueerd zou zien?*)

De reacties betreffen zowel degenen die (nauw) bij de uitrol van het programma betrokken zijn, als degenen die vanuit hun vakgebied bij de thematiek betrokken zijn (tabel 11.1). In 2015 zal weer met alle betrokken gesproken worden en zal ook naar effectbeleving gevraagd worden. De informatie ontleend aan de antwoorden is in dit hoofdstuk thematisch samengevoegd.

Tabel 11.1 Overzicht input experts* 2014

Naam	Organisatie	Functie
Uitvoerenden VSK-Programma		
Sjors Brouwer	KNVB	Projectleider VSK
Marijke Fleuren	European Hockey Federation	Kernteamlid VSK
Tibbe Bakker	Watersportverbond / Sportservice Amsterdam	Projectleider VSK
Henriët van der Weg	KNGU	Projectleider VSK
Frank van Barneveld	KNHB	Projectleider VSK
Paul van der Meer	NISB	Adviseur
Ary Hordijk	NOC*NSF	Programmamanager VSK
Betrokken door vakgebied		
Ineke Sleutjes	Halt	Coördinator Beleid en Communicatie
Johan Dollekamp	COVS	Voorzitter (t/m 1 sept 2014)
Zosha Zuidema	Ministerie Veiligheid en Justitie	Projectleider
Paul van der Meer	NISB	Adviseur
Ramon Spaaij	UvA	Bijzonder hoogleraar sportsociologie
Johan Steenbergen	Kennispraktijk	Directeur/eigenaar
Jan Janssens	HVA	Lector

*Ten opzichte van 2013 ontbreekt Jan Paddenburg (gemeente Amsterdam), hij is niet langer werkzaam in de betreffende functie.

‘Meer samen’ (met de bonden)

Diverse bonden merken op dat de uitrol van het VSK-programma, meer nog dan in de vorige jaargang, voor verantwoording van de bonden komt. De regiefunctie van de programmaleiding lijkt wat verschoven van generiek naar aanbod op maat. Henriet van der Weg (KNGU): *“Een gunstige ontwikkeling is dat het programma meer ruimte biedt voor een sportbond om zelf inhoud te geven aan een veilig sportklimaat.”* De opzet voor de opleiding van kader was ook meer toegepast op de wensen van de KNHB, aldus Frank van Barneveld: *“We waren als bond niet meer genoodzaakt van te voren een bepaald aantal plaatsen aan te vragen. Hierdoor konden wij als bond de doelgroep beter informeren en waren er geen beperkingen in aantallen.”* Ook de KNVB herkent de verschuiving van het VSK-programma naar aanbod op maat, zo zegt Sjors Brouwer: *“Het is veel meer samen geworden. Voor de KNVB is het erg prettig dat er niet meer op detailniveau ‘ja’ of ‘nee’ gezegd wordt, maar dat er aan de voorkant vertrouwd wordt op de expertise van de KNVB. We denken meer samen met de programmaleiding na over de wijze waarop we richting geven aan de inhoud.”* Naast het samen optrekken van NOC*NSF en de bonden denkt Ary Hordijk, programmamanager VSK, dat de relatie tussen menige bond en zijn verenigingen ook versterkt is: *“Met name door de verdere ontwikkeling van de verenigingsbegeleiding van inhoudsdeskundige naar procesbegeleider heeft dat echt een positieve impuls gekregen.”* Toch is er volgens hem nog steeds veel winst te boeken met het versterken van de kwaliteit van de bestuurders van de verenigingen. Zosha Zuidema, projectleider bij het Ministerie van Veiligheid en Justitie (VenJ), ziet nog een ander aspect van ‘meer samen’. Ze ziet diverse acties en interventies minder op zichzelf staan: *“Ik heb het gevoel dat acties steeds slimmer en leuker worden gezuiverd. Bijvoorbeeld de actie TV-Sportplezier over de rol van de ouders in combinatie met ‘de aanvoerders’, daar zit veel overlap in wat goed gebruikt wordt. De sportwereld is bovendien een relatief kleine wereld die bereid is om nieuwe initiatieven te nemen en dat heb je daarvoor nodig.”*

Het begrip ‘meer samen’ heeft vooral betrekking op de programmaleiding en de sportbonden. Gemeenten en lokale sportservices lijken nog in mindere mate te worden betrokken bij het programma. Dit vindt onder meer Tibbe Bakker van het Watersportverbond en Sportservice Amsterdam: *“Er loopt veel via de bonden, waar de gemeenten en bijvoorbeeld de sportservice-organisaties niet echt betrokken werden bij het programma.”* Paul van der Meer, NISB, signaleert hetzelfde: *“Het VSK-programma is redelijk intern gericht. Het zou zich meer naar buiten kunnen richten, bijvoorbeeld naar gemeenten.”* Ineke Sleutjes, coördinator beleid en communicatie bij Halt, sluit zich hierbij aan en denkt dat er nog meer uit het VSK-programma te halen valt wanneer nadrukkelijk de samenwerking met lokale partners gezocht wordt. *“Gemeentes hebben de regie als het gaat om lokale veiligheid. Deze veiligheid kan zowel positief als negatief beïnvloed worden door de sport. Gemeenten en sportverenigingen kunnen elkaar versterken.”* Ook Johan Steenbergen, directeur en eigenaar van Kennispraktijk, ziet kansen om via lokale partners zoals sportservices nog meer te bereiken. Hij stelt: *“Naar mijn inschatting kan nog veel meer actief worden ingezet richting sportverenigingen en lokale sportservices. Daar zijn al heel veel leuke en speelse producten die op verenigingsavonden zijn te gebruiken.”* Voormalig voorzitter - afgetreden op 1 september 2014 - van Centraal Orgaan Voetbalscheidsrechters (COVS) Johan Dollekamp geeft aan dat zijn organisatie in het geheel niet betrokken is bij het VSK-programma: *“Tegen de verwachting in eigenlijk omdat iedereen er zo mee bezig was. Maar inmiddels is binnen het COVS zowel het programma als het thema totaal niet (meer) actueel.”* Volgens hem is hier sprake van ‘geen bericht, goed bericht’.

TV-Sportplezier

Een concreet resultaat van de ontwikkeling van tweerichtingsverkeer tussen programmaleiding en betrokken bonden is het opzetten van de nieuwe peiler ‘ouderbetrokkenheid’ in het programma. De

KNHB geeft aan: *“Vanuit de verenigingen en leden (van diverse sporten) kwam het geluid dat er vanuit het programma weinig aandacht was voor ouders en de invloed van ouders op hun omgeving, met name op kinderen. Het VSK-programma heeft hier heel snel op kunnen inspelen door met een groot aantal interventies te komen gericht op ouders.”* In september 2014 werd TV-Sportplezier gelanceerd. Marijke Fleuren, kernteamlid VSK, noemt het een bijzonder onderdeel: *“Het is een digitaal platform dat ouders en verenigingen gaat ondersteunen om de dialoog met elkaar aan te gaan gedurende het hele seizoen met maar één doel: het sportplezier van het kind te vergroten.”* De KNVB is blij met TV-Sportplezier, *“Het is erg sterk omdat het komt op een plek waar wel een gat werd gevoeld maar nog niet werd gevuld.”* De KNGU sluit zich hierbij aan en zegt blij verrast te zijn: *“Het feit dat hier een programmalijn is bijgekomen is een goede zaak, omdat je ouders als een kritische succesfactor kan beschouwen in de hele omwenteling naar een veilig sportklimaat.”* Al met al slaat TV-Sportplezier aan bij de bonden, merkt ook Ary Hordijk: *“Dit onderdeel slaat sportbreed nog meer aan dan verwacht. Het is een rode draad die verbinding heeft met vrijwel alle specifieke activiteiten en interventies die eerder al in het VSK-programma ontwikkeld zijn. We verwachten dat het bij de verenigingen een belangrijke bijdrage zal leveren aan de verbetering van de sfeer op en rond de velden.”*

Gefocust en probleemgestuurd

Een jaar geleden spraken diverse experts nog hun twijfel uit over de brede aanpak van het programma. Er zou volgens hen nog winst te boeken zijn door te focussen op de echte problemen. Die focus is er volgens Sjors Brouwer inmiddels: *“Het is meer gericht op de bonden die de meeste impact kunnen realiseren in het aanpakken van het vraagstuk.”* Daarnaast is die focus ook terug te zien in de wijze waarop het aanbod tot stand is gekomen. Johan Steenbergen van Kennispraktijk, onder meer betrokken bij het traject ‘Trainer-Kind-Interactie’, herkent een bepaalde cyclus: *“Er worden zaken onderzocht en ontwikkeld om vervolgens de uitrol handen en voeten te geven.”* Steenbergen vindt dat dit project een uitstekend voorbeeld is van een weloverwogen uitvoering: *“Bij de start bijeenkomsten met zowel theoretici als professionals uit de praktijk. Hierdoor wordt het geen onderzoek om het onderzoek, maar aan de voorkant/bij de start worden de juiste vragen gesteld en ook verwachtingen geformuleerd over op te leveren producten. Onderzoek is uitgevoerd, vervolgens vakpublicaties geschreven voor professionals. En dit is het begin van de uitrol.”* Hij adviseert de programmaleiding om *“steeds aan de voorkant te blijven nadenken wie te betrekken en hoe de opgeleverde producten te implementeren”*. Paul van der Meer (NISB) vraagt zich af in hoeverre ook daadwerkelijk de verenigingen waar het om gaat (‘hotspots’) worden bereikt. Hij stelt: *“De verenigingen waar problemen het meeste voorkomen, zijn het moeilijkste om veranderingen bij te brengen.”* Jan Janssens, lector aan de Hogeschool van Amsterdam (HVA), vindt dat de aandacht nogal eenzijdig uitgaat naar de ‘brave’ vormen van gedragsbeïnvloeding via voorlichting en bewustwording. Janssens: *“Over meer structurele maatregelen om bijvoorbeeld spelregels aan te passen (geen buitenspel of voordeelregel) of de arbitrage anders te organiseren (geen thuisfluiters, geen grensrechters) waardoor mogelijk dubieuze situaties en vervolgens ook minder gedoe ontstaat, hoor ik weinig tot niets vanuit de gelederen van VSK of de betrokken bonden”*.

Ketenaanpak

Echte veranderingen teweegbrengen gaat volgens Brouwer inderdaad niet vanzelf. Des te tevredener is hij over de - in samenwerking met Halt - ontwikkelde ketenaanpak. *“Een mooi voorbeeld van samen optrekken en het sluit aan op de visie van de KNVB dat de bond niet verantwoordelijk is voor individueel gedrag, maar het dat wel voelt. Door samen te werken met partijen in het sociaal domein is hier echt wat te bereiken. Het zijn namelijk vaak dezelfde mensen die op de terreinen van politie, Halt en de KNVB ongewenst gedrag vertonen.”* Sleutjes (Halt): *“Het geeft veel voldoening en energie*

*om onze expertise op het gebied van jeugd en veiligheid in te zetten in de sport, waarbij we onder meer de verbinding maken met de jeugdstrafrechtketen, zorg en onderwijs. We werken daarin prettig samen met NOC*NSF en de KNVB, waarbij we inhoudelijk op één lijn zitten: om een veilig sportklimaat te creëren heb je alle geledingen en de omgeving van de sportvereniging nodig.” Van der Meer is benieuwd naar de leerpunten voortkomend uit deze samenwerking: “Ik zie gemeenten graag een regiefunctie vervullen. Een functionaris (zoals een buurtsportcoach) kan daar heel belangrijk in zijn.”*

Verankeren, verankeren, verankeren

Zonder uitzondering hameren alle betrokkenen op het belang van het verankeren van het programma in het beleid van de toekomst. Dit sluit aan op de stelling van kernteamlid Marijke Fleuren: *“De producten zijn nu ontwikkeld. Nu moet de focus liggen op: wat werkt het beste, waar werkt het het beste en waar wordt het gedachtengoed gewaarborgd.”* Voor haar is de ‘legacy’ een nieuwe uitdaging: *“Hoe zorgen we dat alle mooie producten die zijn ontwikkeld ook ontsloten worden voor anderen?”* Sleutjes ziet meerwaarde in de verankering en uitrol van de producten die nu ontwikkeld worden. Een mooi voorbeeld hiervan zijn de doorontwikkelde Halt-straffen die passend zijn gemaakt voor het tuchtrecht van de KNVB. In het proces is volgens haar nog winst te behalen: *“We zoeken soms naar hoe we handen en voeten kunnen geven aan het palet van interventies, vanuit ieders rol en expertise.”* Hoogleraar sportsociologie Ramon Spaaij waarschuwt dat het gemakkelijker is om regels en repressie te verankeren, dan de meer zachte maatregelen gericht op preventie zoals dialoog en beloning van goed gedrag: *“Het is een uitdaging voor het programma om hier de balans in te vinden en beide aspecten een duurzaam onderdeel van de sportwereld te maken. Ook wanneer het programma afgelopen is.”*

Top of mind en de euro's

Het vatten van het huidige programma in ‘regulier’ bondsbeleid is voor de KNVB belangrijk, maar ook moeilijk. Brouwer: *“Punt van aandacht is dat de hoge attentiegraad voor het thema VSK [na het overlijden van scheidsrechter Nieuwenhuizen] iets aan het afnemen is. Het is iets waarover ik me zorgen maak, want we vinden het nog steeds erg belangrijk, maar willen de situatie voorkomen waarbij we gaan trekken aan clubs. Voor de komende jaren is het een uitdaging om mensen zover te krijgen dat ze intrinsiek mee willen doen zonder dat ze door ons gepusht worden.”* Ook Bakker van het Watersportverbond bemerkt dat het momentum alweer een beetje weg lijkt te ebben: *“Het lijkt alsof VSK inmiddels alweer wordt afgebouwd, terwijl ik merk dat het juist nu op gang begint te komen.”* De KNGU ziet ook de waarde van intrinsieke motivatie. Wanneer deze aanwezig is bij een vereniging, dan wordt volgens Van der Weg daadwerkelijk winst geboekt. Volgens haar *“moeten verenigingen deelnemen aan de VSK-activiteiten omdat die van goede invloed zijn op de club en niet omdat die activiteiten nou eenmaal worden aangeboden door de bond”*. Ze vervolgt: *“Deze intrinsieke motivatie is cruciaal voor het bestendigen van het programma, het gaat bij VSK om de mensen die het doen. Het is geen marketingproduct.”* Jan Janssens, lector aan de HvA, bemerkt de relatieve medialuwte volgend op de nasleep van het overlijden van Nieuwenhuizen. Hij heeft ook veel minder van de uitrol van het programma meegekregen. Hij stelt echter dat zichtbaarheid en aanwezigheid niet altijd hetzelfde zijn: *“Soms doen mensen hun stinkende best maar is dat voor derden nauwelijks zichtbaar”*. Het verbaast Janssens wel dat in het onderzoek van enkele van zijn studenten naar de inzet van fairplaycoaches en sportpedagogen in Amsterdam-West eigenlijk niets wees op betrokkenheid van VSK of KNVB.

De hockeybond ziet een probleem in de verlaging van de beschikbare budgetten. Van Barneveld: *“Er is voor de komende twee jaar aanzienlijk minder budget beschikbaar om het programma aan te bieden en bonden deel te laten nemen. Omdat de daling van het beschikbare budget sneller gaat dan verwacht, komt er nu snel meer druk bij de bonden te liggen. Bonden zijn uiteraard bezig met de borging van dit*

programma binnen de bonden, maar het gaat nu heel snel. Wellicht te snel, waardoor bonden dit niet heel goed kunnen opvangen en dus borgen.” Ramon Spaaij hoopt dat bij de verankering van het programma in de toekomst ook het vele goede werk dat nu de ‘kartrekkers’ doen verder geïnstitutionaliseerd wordt, “zodat - wanneer deze eventueel als persoon verloren gaan voor de sport - zij hun kennis en kunde wel bij de vereniging of bond achterlaten”.

Conclusie

In 2013 waren alle gesprekspartners lovend over de grote mate van inzet en betrokkenheid waarmee binnen de sportwereld aan een sociaal veiliger sportklimaat werd gewerkt. Het proces van bewustwording was overduidelijk op gang gebracht. Tegelijk worstelden de gesprekspartners met dezelfde vraag als de programmaleiding: focus op de harde kern of inzetten op een brede mentaliteits- en gedragsverandering? Daarnaast hadden de experts een jaar geleden hoge verwachtingen van de samenwerking tussen het VSK-programma en lokale partners, bijvoorbeeld in een lokaal VSK-project.

De gesprekspartners zijn positief over de werkwijze en het beleid van de VSK-programmaleiding. De samenwerking, waarbij meer ondersteuning voor bonden op maat is, bevalt. De (gedwongen) focus op bonden die de meeste impact kunnen hebben op het probleem, wordt als logisch ervaren. Tegelijk wordt ook gewaarschuwd dat sommige potentiële bonden buiten de boot kunnen vallen en dat de bonden waar financiering (gedeeltelijk) wegvalt onvoldoende tijd hebben om dit met eigen middelen op te vangen.

In 2013 hamerden diverse gesprekspartners nog op het belang van de lokale verankering. De ketenaanpak, een samenwerking tussen de KNVB en Halt, is deze experts dan ook goed bevallen. Toch wijzen zij daarnaast nog steeds op de mogelijkheden die er buiten deze ketenaanpak nog meer zijn, zoals gemeenten en lokale sportservices.

Bonden denken nu al na over het leven na 2016, als het VSK programma afloopt. Het verankeren van VSK in het denkpatroon en bewustzijn van de bonden lukt volgens bondsbetrokkenen al aardig. Tegelijk beseffen zij wel dat dit ook te maken heeft met de gelden die nu (nog) beschikbaar zijn. Bewustwording van het belang van dit thema is inmiddels gerealiseerd. Het creëren van intrinsieke motivatie is de volgende stap. Goede voorbeelden en kennisdeling kunnen daar volgens de experts enorm aan bijdragen.

12. Samenvatting en conclusie

Voorliggende rapportage beschrijft de voortgang van het actieplan ‘Naar een veiliger sportklimaat’ (VSK) dat loopt van 2012 tot en met 2016. Nadat vorig jaar (Romijn et al., 2013) een eerste ‘foto’ is genomen van de stand van zaken in het programma en het klimaat, heeft de huidige rapportage het karakter van een tussenmeting op weg naar de meer omvangrijke rapportage van 2015. De rapportage 2014 richt zich vooral op de uitrol en het bereik van het programma in het afgelopen jaar.

Bijgestelde koers (ouders en ketenaanpak)

Betrokkenen geven aan dat het VSK-programma in het afgelopen jaar minder een top-down-karakter heeft gekregen en dat er meer ruimte is voor input van deelnemende bonden. De nieuwe deelprogramma’s ‘ouderbetrokkenheid’ en ‘ketenaanpak’ zijn voorbeelden van de transitie die het VSK-programma heeft doorgemaakt. De beide thema’s komen voort uit problemen die door bonden zelf ervaren werden.

Onder deelnemende bonden was vraag naar handvatten omtrent ouderproblematiek. Het VSK-programma is daar op ingesprongen door een versie van de theatervoorstelling ‘Wel winnen hè!’ speciaal gericht op ouders te maken en TV-Sportplezier - een online platform dat dialoog moet bewerkstelligen tussen verenigingen en ouders - te ontwikkelen en breed uit te rollen. In de eerste maand meldden 200 verenigingen zich aan en had de website ruim 5000 bezoekers.

Daarnaast is met het thema ketenaanpak ingesprongen op jeugdproblematiek in de sportvereniging. Daarbij werkt de sportwereld samen met bureau Halt - een instelling die werkzaam is op het snijvlak van repressie en preventie van de jeugdcriminaliteit -, onder meer in de begeleiding van 50 verenigingen. Verdere samenwerking met lokale partners is nog in ontwikkeling. Dit is een blijvend aandachtspunt, omdat diverse experts dit als een kans beschrijven en er bovendien geluiden zijn dat deze partijen zelf ook graag een actieve bijdrage willen leveren.

Doorgroei bereik

Het afgelopen jaar is er winst geboekt in het betrekken van de bonden bij het programma. De intensivering die plaatsvond, heeft tot gevolg gehad dat de bewustwording bij de bonden is toegenomen en dat de bonden meer zijn gaan doen in samenwerking met de verenigingen. Een voorbeeld is de groei van het aantal bonden dat zich aansloot met hun tuchtrecht bij het Instituut Sportrechtspraak (ISR) naar 45 en zijn de minimale kwaliteitswaarborgen vastgelegd. Verschillende bonden hebben werk gemaakt van het aanleren van spelregels middels een elektronische spelregelmodule. Voetbal (tweedejaars B-jeugd) stelde een spelregelbewijs verplicht.

Het aantal verenigingen dat een uitvoerende rol heeft in het VSK-programma groeide. Op dit moment zijn 4.448 verenigingen geregistreerd als afnemer van één VSK-product en zijn er 1.857 unieke verenigingen die twee VSK-producten of meer afnamen. Deze tussenstand is vastgelegd op basis van Regis, het VSK-registratiesysteem waarin op dit moment een inhaalslag in registraties gemaakt wordt. Het daadwerkelijke aantal verenigingen dat twee of meer VSK-producten afnam, ligt hoger. De doelstelling is dat in 2016 7.500 verenigingsbesturen zich hard maken voor het thema Sportiviteit en respect in hun sport. De verenigingen die betrokken zijn bij het VSK-programma zijn aangesloten bij 42 sportbonden, waaronder alle grote bonden. Het aantal gedeclareerde Verklaringen Omtrent Gedrag (VOG's) verdubbelde in het afgelopen jaar van 5.126 naar 10.251.

Niet alleen bonden en verenigingen nemen deel. Ook de individuele sportbetrokkenen werden direct door het VSK-programma bereikt. Zo steeg aantal bezoekers van www.veiligsportklimaat.nl sterk na vernieuwing van de website, bereikte het aantal individuele theaterbezoeken van de voorstelling 'Wel winnen hè!' de 38.241 en volgden ruim 8.000 arbiters de weerbaarheidsscholing. De doorgroei van het bereik is een gevolg van zowel intensivering van het bestaande beleid - er is een focus aangebracht op bonden met meer slagkracht - als de thematische uitbreiding.

Veilig sportklimaat?

In vergelijking met voorgaande jaren lijkt het sportklimaat in den lande iets minder *top of mind*. Er wordt door de betrokkenen een relatieve medialuwte geconstateerd met betrekking tot het onderwerp. Dit is in lijn met het aantal geregistreerde excessen in het voetbal dat voor het tweede jaar op rij is afgenomen, naar nu 248 wedstrijden met excessen (1 exces op ruim 3.000 wedstrijden in het amateurvoetbal).

Diverse kaderleden (bestuurlijk, sporttechnisch en arbitrerend) geven de sociale veiligheid in de sport waarbij zij betrokken zijn het rapportcijfer 8. Dit neemt niet weg dat driekwart van het vrijwillige kader dat week in week uit werkzaam is in de sport (op en rond de sportvelden/-zalen) de afgelopen twaalf maanden te maken heeft gehad met vormen van onwenselijk gedrag. Het kader wordt het meest geconfronteerd met verbaal geweld, gevolgd door vernieling/vandalisme en pesten. Dit gebeurt voornamelijk 'een paar keer per jaar'. In de huidige rapportage kan nog niet vastgesteld worden hoe deze cijfers zich verhouden tot vorig jaar. Voor het antwoord op die vraag is het wachten op de rapportage van 2015.

Kennis

Het registratiesysteem om de voortgang en de effecten van het programma in kaart te brengen, is inmiddels succesvol opgeleverd. Na de opstartfase is het systeem nu volop in gebruik. De bonden zijn bezig om het te 'vullen' met informatie en krijgen daarbij hulp van NOC*NSF. Naar verwachting is deze inhaalslag in 2015 gemaakt en kan het systeem vervolgens optimaal gebruikt worden.

Naast de feitelijke registratie van VSK-producten start het NISB in het komend jaar met het beschrijven van de kwaliteit van de VSK-producten. De uitkomsten van deze toetsing worden verwacht voor de monitor van 2015.

De onderzoekswereld lijkt VSK 'ontdekt' te hebben. Ten opzichte van vorige jaren is aanzienlijk meer onderzoek verricht op dit thema. Daarbij is sinds 1 september 2014 een lectoraat op het gebied van 'veilig sportklimaat' in het leven geroepen.

Tot slot

Vastgesteld kan worden dat het VSK-programma behoorlijk in ontwikkeling is. Het aantal maatregelen, productafname, betrokkenheid en bereik groeien. Het programma speelt met de deelprogramma's ouderbetrokkenheid en ketenaanpak flexibel in op nieuwe ontwikkelingen die de bonden signaleren. Of deze ontwikkelingen leiden tot een verbetering van het sportklimaat is op basis van de gegevens in deze monitor nog niet vast te stellen. Duidelijk is dat het aantal amateurvoetbalwedstrijden met excessen is afgenomen. Ook zijn kaderfunctionarissen positief over de sociale veiligheid in de sport, ondanks dat velen van hen het afgelopen jaar een aantal keer geconfronteerd zijn met wangedrag in de sport. In de rapportage van 2015 zal - na drie jaar VSK-programma - moeten blijken in hoeverre de inspanningen in het programma effect hebben gesorteerd.

Bijlagen

Bijlage 1 Brontabellen

Tabel B.1 Overzicht geregistreerde producten in Regis, peildatum 1 oktober 2014

Product	Geregistreerd in Regis (t/m 1 okt 2014)	
	Aantal bonden	Aantal verenigingen
Basisopleiding scheidsrechterscoach	1	1
Besturen met een visie - de basis	21	635
Coach-de-coach (bijscholing)	1	5
Er is meer te winnen; coachen op sociaal gedrag	5	44
Halt Veiligheidsanalyse	1	8
Herkennen en voorkomen van Seksuele Intimidatie	5	29
Intake - begeleiden van vereniging	22	1.673
Kernmodule Sportief besturen	19	1.101
Ondersteuning clubarbitrage	6	120
Opleiding scheidsrechterscoördinator	1	13
Participeren in de Week van de Scheidsrechter	3	8
Spelregelavond	2	180
Spelregelbewijs voor jeugd	2	101
Theatervoorstelling 'Wel winnen hè!' - ouders	8	325
Theatervoorstelling 'Wel winnen hè!' - vrijwilligers	25	1.303
Thema-avonden ouders	1	2
Themagericht trainen en coachen van 6- tot 12-jarigen	5	72
Themagericht trainen en coachen van pubers	6	39
Trainen en coachen van jongeren met autisme	6	27
Traject coach-de-coach	5	12
Traject Sportief coachen	14	271
Verenigingsbox	12	397
Verkorte opleiding scheidsrechtercoach	2	2
Vervolgmodule Sportief besturen	3	11
Weerbaarheid voor arbitrage	3	227
Weerbaarheid voor trainers en coaches	3	10
Eindtotaal exclusief theatervoorstelling	*	5.197
Eindtotaal inclusief theatervoorstelling	30	6.825

Leeswijzer tabel B.1

Na een opstartperiode wordt er steeds meer en nauwkeuriger geregistreerd in Regis. Inmiddels registreren 39 van de 42 deelnemende sportbonden in het systeem. Echter, veel bonden zijn op het moment van het verschijnen van deze rapportage nog registraties aan het 'inhalen'. Omdat dit proces nog in volle gang is, zijn in een aantal gevallen de geregistreerde productafnames een gedeeltelijke weergave van de werkelijkheid en corresponderen ze niet in alle gevallen met de gepresenteerde cijfers in de rapportage die op basis zijn van de traditionele 'handmatige' registratie. De inhaalslag zal naar inschatting van NOC*NSF begin 2015 nagenoeg voltooid zijn.

Bijlage 2 Bronnen

VSK-programma

Projectleiders

De VSK-programmaleiding en de projectleiders van de acht deelprogramma's (Bewustwording en communicatie; Verenigingen en bestuurders; Trainers, coaches en begeleiders; Scheidsrechters/officials; Effectief tuchtrecht, Aanpak excessen, Rol van de ouders en Ketenaanpak) hebben de benodigde informatie en gegevens over de behaalde resultaten van het programma 'Naar een veiliger sportklimaat' (VSK) aangeleverd. De informatie heeft betrekking op de periode van september 2013 tot en met september 2014. Het betrof informatie over ontwikkelde activiteiten/interventies, deelname van bonden/verenigingen en individuen aan programmaonderdelen en ontwikkelingen binnen het programma.

Registratie

Doel en werkwijze Regis

Ten behoeve van VSK kunnen verenigingen zogenaamde interventies aanvragen bij hun sportbond en daardoor meedoen met het programma. Door middel van nauwgezette registratie van deze aanvragen in Regis, wordt gemeten hoeveel interventies worden afgenomen door verenigingen en sportbonden. In Regis zijn 36 verschillende VSK-interventies opgenomen, waaronder bijvoorbeeld de kernmodule Sportief besturen.

Voordat Regis werd gelanceerd hebben de deelnemende sportbonden een aantal basisgegevens met betrekking tot hun verenigingen aangeleverd, indien deelnemend aan VSK inclusief informatie over de reeds ingezette VSK-interventies. De verenigingen zijn in Regis ingelezen, zodat een sportbond na het inloggen een lijst van alle aangesloten sportverenigingen tot zijn beschikking heeft. Vervolgens kan per vereniging worden aangegeven wanneer er een VSK-interventie is ingezet. De sportbond houdt bij welke interventies plaatsvinden en vult met terugwerkende kracht aan welke interventies hebben plaatsgevonden voordat Regis in gebruik werd genomen.

Sportbonden zijn verantwoordelijk voor de registratie van de interventies op verenigingsniveau. Ook NOC*NSF heeft een rol als het gaat om bijscholingen in het kader van VSK die door de Academie voor Sportkader (ASK)/NOC*NSF georganiseerd worden. De ASK registreert deze interventies, veelal sporttakoverstijgend, in een afzonderlijk systeem. Er wordt nog onderzocht hoe deze gegevens eveneens in Regis kunnen worden getoond. In de VSK Monitor 2014 is informatie over de door de ASK georganiseerde interventies direct verkregen bij de ASK en dus niet via Regis.

Inhoud van Regis

Binnen Regis staan drie metingen centraal:

1. Sportbonden registreren het aantal aangevraagde interventies per vereniging. Per aangevraagde interventie wordt op verenigingsniveau aangegeven of de interventie is ingezet. De bond houdt in de gaten of een interventie is ingezet en registreert zo snel mogelijk nadat duidelijk is dat de interventie is ingezet.
2. Bij registratie van een interventie op verenigingsniveau ontvangt de betreffende vereniging een 'sportiviteitsmeting', tenzij de sportbond er voor kiest de sportiviteitsmeting op dat moment (nog) niet uit te sturen. Vervolgens wordt de sportiviteitsmeting jaarlijks afgenomen bij en via

de primaire contactpersoon van de vereniging. Hiermee kunnen mogelijke effecten van de implementatie van VSK-interventies gemeten worden.

De sportiviteitsmeting betreft onderzoek door middel van een vragenlijst onder verenigingen die deelnemen aan het programma VSK, en is er op gericht om de activiteiten, de ervaringen en resultaten van deelnemende verenigingen gedurende het programma te kunnen volgen. Resultaten van de ingevulde sportiviteitsmetingen zullen verwerkt worden in de VSK Monitor 2015.

3. Vanuit Regis kunnen VSK-interventies geëvalueerd worden. Voor een aantal interventies staan evaluatieformulieren klaar, die na afloop van de interventie naar de verenigingen kunnen worden gestuurd. Deze resultaten kunnen worden meegenomen in de evaluatie van de interventies.

Op het moment worden deze evaluaties niet/nauwelijks gebruikt, omdat dit onderdeel nog in ontwikkeling is. De resultaten van de ingevulde evaluaties zijn dan ook niet meegenomen in de VSK Monitor van 2014. In de VSK Monitor van 2015 zullen evaluatiegegevens vanuit Regis beschikbaar zijn.

De resultaten van bovengenoemde metingen worden door middel van een 'analysetool' inzichtelijk gemaakt voor de sportbonden en NOC*NSF. Op het moment zijn de registraties van interventies op verenigingsniveau beschikbaar. De resultaten van de sportiviteitsmetingen worden later in 2014 toegevoegd in de analysetool. Het doel van de analysetool is de bond inzicht verschaffen in hetgeen is geregistreerd en de resultaten van de sportiviteitsmetingen. Dit kan tot op verenigingsniveau, maar bijvoorbeeld ook op basis van plaats/provincie of ledenaantallen van verenigingen.

Stand van zaken

Na een opstartperiode wordt er steeds meer en nauwkeuriger geregistreerd in Regis. Inmiddels registreren 39 van de 42 deelnemende sportbonden in het systeem. De bonden krijgen hulp van NOC*NSF bij het registreren, onder meer in de vorm van een vraagbaak en workshops 'Registreren in Regis'. Echter, veel bonden zijn op het moment van het verschijnen van deze rapportage nog registraties aan het 'inhalen'. Dit wil zeggen dat zij producten in Regis invoeren die in het verleden afgenomen zijn. Omdat dit proces nog in volle gang is, zijn in een aantal gevallen de geregistreerde productafnames een gedeeltelijke weergave van de werkelijkheid. De inhaalslag zal naar inschatting van NOC*NSF begin 2015 nagenoeg voltooid zijn. Voor een overzicht van registraties die op dit moment gedaan zijn, zie bijlage 1 (tabel B.1).

Met behulp van Regis kan voor het eerst het aantal unieke verenigingen dat betrokken is bij VSK worden beschreven. Doordat alle productafnames centraal geregistreerd staan, sluiten we dubbeltellingen uit en kunnen we vaststellen hoeveel verenigingen een of meerdere VSK-producten hebben afgenomen. Tot dusver zijn 4.448 verenigingen geregistreerd als afnemer van een of meer producten (tabel 1.3). Wanneer we de strengere definitie hanteren van twee of meer afgenomen producten, dan blijven 1.857 verenigingen over.

Kader

Sportkadermonitor: VSK-meting 2014

In 2013 zijn NOC*NSF en de Academie voor Sportkader (ASK) gezamenlijk met de sportbonden gestart met de Sportkadermonitor. De monitor wordt uitgevoerd door Oberon.

Voor de Sportkadermonitor wordt gewerkt met een panel dat bestaat uit drie groepen:

- arbitrerend kader: arbiters en officials/juryleden bij bonden en verenigingen;
- bestuurlijk kader: bestuursleden (voorzitter, secretaris en penningmeester);
- sporttechnisch kader: instructeurs, trainer-coaches en combinatiefunctionarissen/ buurtsportcoaches.

In 2013 heeft de eerste meting van de Sportkadermonitor plaats gevonden. Een jaar later is een vragenlijst over veilig sportklimaat ontwikkeld, die via internet ingevuld kon worden. Alle sportkaderleden die in september 2014 deel uitmaakten van het panel, zijn uitgenodigd om de vragenlijst in te vullen. De dataverzameling heeft plaatsgevonden in de eerste twee weken van september 2014. Van de 3.486 mensen die uitgenodigd zijn, heeft ruim de helft (n = 2.093) de vragenlijst geheel of gedeeltelijk ingevuld. Een kleine groep sportkaderleden heeft geen of slechts één vraag ingevuld (n = 185). Deze mensen zijn bij de analyses buiten beschouwing gelaten. De respons komt hiermee op 1.910 en 55 procent. (arbitrerend kader 671, 56%; bestuurlijk kader 361, 54% en sporttechnisch kader 878, 54%) De respondenten zijn als kaderlid actief bij een grote verscheidenheid aan sporten en sportbonden.

De groep kaderleden die vragenlijst heeft ingevuld, bestaat voor driekwart uit mannen en voor een kwart uit vrouwen. De kaderleden zijn gemiddeld bijna 50 jaar oud; sporttechnische kaderleden zijn gemiddeld iets jonger dan leden van het bestuurlijk en arbitrerend kader. De respondenten zijn als kaderlid aangesloten bij in totaal minimaal 30 sportbonden. Van een kleine groep respondenten (ongeveer 2%) is onbekend bij welke bond zij zijn aangesloten, waardoor het daadwerkelijke aantal bonden hoger kan liggen. Verder hebben zij gemiddeld ongeveer 23 jaar ervaring als kaderlid. Het is niet bekend hoe de totale populatie van kaderleden in Nederland eruit ziet. Daarom is het niet mogelijk om aan te geven of de groep kaderleden die de VSK-vragenlijst heeft ingevuld representatief is voor de totale populatie.

Bijlage 3 Aanvullend verschenen onderzoek

Het thema VSK heeft ook haar weg gevonden in de onderzoekswereld. Er is in de periode tussen de vorige monitor en de huidige een groot aantal onderzoeken verschenen, gepubliceerd door onderzoekers van diverse pluimage. Een overzicht van deze onderzoeken met hun belangrijkste conclusies volgt hieronder, geclusterd per thema.

Trainer-kind INTERACTIE

Uit de verschillende betekenissen die worden gegeven aan het gedrag van de trainer, blijkt dat de relatie tussen trainer en jeugdsporters vrij complex is. Hoe het gedrag van de trainer uitwerkt, hangt samen met specifieke kenmerken van de jeugdsporter, de trainer en de sportomgeving. Belangrijkste conclusie:

Er is geen blauwdruk voor trainers te geven waarbij gedrag A simpelweg zorgt voor een bepaalde betekenis B. Wel zijn relatief eenduidige combinaties te herkennen tussen gedrag en betekenis. Vooral complimenten, aanmoedigingen, aanwijzingen en correcties op gedrag leiden tot plezier, zelfvertrouwen, inzet en een grotere sportieve vaardigheid van jeugdsporters.

Het onderzoek formuleert zes succesfactoren die werkzaam lijken voor de manier waarop het gedrag van trainers van betekenis is voor de ontwikkeling van jeugdsporters:

1. focus op plezier beleven, leren en presteren;
2. leren via competentiebeleving, zelfvertrouwen en inzet;
3. aanleren van sportieve vaardigheden;
4. inzet en structuur als voorwaarden;
5. regie bij de jeugdsporter zelf;
6. sociaal groepsklimaat voor ontwikkeling van alle jeugdsporters.

Dit onderzoek heeft geleid tot een eerste uitwerking van succesfactoren van ontwikkelingsgericht trainen/coachen. De onderzoekers stellen vast dat:

Een trainer die zich optimaal richt op de ontwikkeling van jeugdsporters richt zich zowel op 'plezier' als op 'beter worden' en zal, passend bij de specifieke sportsituatie en het kind, vragen stellen, complimenteren, aanmoedigen, aanwijzingen geven, fouten benoemen en gedrag corrigeren in relatie tot plezier, zelfvertrouwen, inzet en verbeterde sportieve vaardigheid van kinderen.

Sportief coachen

In de jaargang 2013/2014 zijn drie masterscripties geschreven over het onderwerp 'sportief coachen'. Hierbij stond deze wijze van coaching in het judo (Legger, 2013), taekwondo (Benziane, 2013) en voetbal (Baaijens, 2014) centraal. In alle studies komt naar voren dat de trainers hun eigen handelen van groot belang achten voor de (groep) jeugdsporters die zij begeleiden. Echter, de laatste twee studies (taekwondo en voetbal) laten daarnaast zien dat er nog een groot verschil waarneembaar is tussen het gedrag dat de trainer-coach van zichzelf beschrijft en het daadwerkelijk vertoonde gedrag. Kortweg weten de bevroegde trainers wel wat juist en gewenst coachen is, maar vinden ze het vervolgens nog moeilijk om dit in praktijk te brengen. Oorzaak hiervoor is de 'reagerende' manier van coachen.

Sportief besturen

In de studie *Excessief gedrag in het Nederlandse Amateurvoetbal* (Ter Meer, 2014) wordt de (indirecte) invloed van een verenigingsbestuur op excessen op het veld onderzocht. De hoofdvraag luidt: *Hoe kunnen besturen van amateurvoetbalclubs het gedrag van hun jonge mannelijke leden op een indirecte manier beïnvloeden zodat excessief gedrag op en rond het veld beter beheersbaar wordt?* Zowel de KNVB als de studie stellen dat ‘clubs die goed georganiseerd zijn en een duidelijk beleid voeren ten aanzien van normen en waarden te maken hebben met minder excessen’.

Het onderzoek concludeert eveneens:

‘Goede organisatie, duidelijke verwachtingen en verantwoordelijkheden en het temperen van het belang van winnen zijn heel belangrijke factoren om meer respect en sportiviteit op het veld te creëren. Daarbij tonen de clubs aan dat het effect van een gezamenlijke benadering waarin verschillende groepen binnen de clubs actief worden betrokken zeer positief werkt.’

Gedragscodes

De masterscriptie *Gedragscodes en het betaald voetbal* (Burger, 2014) beschrijft de rol die een gedragscode kan spelen in het kader van integriteitschendingen binnen het betaald voetbal. Volgens Burger kan het betaalde voetbal niet ontkomen aan de golf van gedragscodes in Nederland. Daarbij zou een gedragscode in de vorm van een *governance code* een goed begin zijn. De belangrijkste begrippen die in de bestaande *governance codes* naar voren komen zijn het waarborgen van integriteit, openheid en transparantie. Een gedragscode voor het betaald voetbal kan een zeer grote en belangrijke rol spelen in het kader van integriteitsschendingen binnen deze sector.

Uitstraling voetbalscheidsrechter

De masterscriptie *Scheidsrechter: Robot, dier of mens* (van Es, 2013) onderzocht onder andere de invloed van de kleur van het tenue van de scheidsrechter in het voetbal. De resultaten toonden aan dat deelnemers een scheidsrechter in een zwarte outfit meer mechanisch dehumaniseren dan een scheidsrechter in een witte outfit. Een scheidsrechter in een wit tenue wordt als menselijker gezien, terwijl dezelfde man in het zwart meer als machine beschouwd wordt. Dit heeft overigens geen effect op de beoordeling (onder andere op het gebied van moraliteit en boosaardigheid) van de scheidsrechter.

Subjectieve en objectieve veiligheid

In de studie *Subjectieve en objectieve veiligheid tijdens amateurvoetbalwedstrijden* (Vaane, 2014) is het verband tussen het gevoel van veiligheid en de daadwerkelijke incidentie onderzocht. Het blijkt dat de mate van incidentie tijdens de wedstrijd, of de mate van ongewenst gedrag, van invloed is op het veiligheidsgevoel tijdens voetbalwedstrijden. Naarmate er tijdens een voetbalwedstrijd meer sprake is van ongewenst gedrag, neemt het veiligheidsgevoel van de aanwezigen af ten opzichte van het veiligheidsgevoel bij wedstrijden waarbij er minder sprake is van ongewenst gedrag.

Daarnaast blijkt dat er bepaalde factoren kunnen zijn die dit effect op de veiligheidsgevoelens kunnen versterken of verzwakken. Deze factoren zijn: algemene veiligheidsgevoelens in openbare ruimtes of in de sport, mate van sociale cohesie, mate van tolerantie met betrekking tot agressief gedrag bij het voetbal en de mate van vertrouwen in instituties zoals de arbitrage, voetbalbonden en -clubs.

Een hoge mate van algemene veiligheidsgevoelens in de sport heeft inderdaad een versterkend positief effect op het veiligheidsgevoel tijdens de wedstrijd. Een hoge mate van tolerantie heeft tevens een

versterkend effect, maar tegen de verwachtingen in is dit een negatief effect. In plaats van dat een hoge mate van tolerantie zorgt voor een hoger veiligheidsgevoel, zorgt het juist voor een lager veiligheidsgevoel. Tot slot blijkt het vertrouwen in instituties ook een positief versterkend effect te hebben op het veiligheidsgevoel tijdens voetbalwedstrijden.

Kortom, objectieve en subjectieve veiligheid tijdens voetbalwedstrijden hangen absoluut samen, maar de subjectieve veiligheid wordt tevens beïnvloed door factoren vanuit persoonlijke context en situationele context en door het vertrouwen in instituties.

Interpretatie excessencijfers

Volgens het onderzoek van DSP-groep *Excessief geweld op en om de voetbalvelden* (Duivestijn et al., 2013) moeten de excessencijfers van de KNVB 'met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd'. Niet alle excessen worden gemeld bij de KNVB. De rapportage drukt de lezer op het hart om deze cijfers in het perspectief van de gehele voetbalsport te zien, waarbij ruim 750.00 wedstrijden per jaar worden afgewerkt. *"Bij veel doorsneeclubs vormen excessen incidenten in de letterlijke zin van het woord: een onvoorziene gebeurtenis, die gemiddeld één keer in de twee, drie of vier seizoenen voorkomt."*

Het rapport concludeert dat de aanpak van excessen vooral zit in het voorkomen ervan:

'Het adequaat reageren op geweldsincidenten geldt als sluitstuk van een brede aanpak, die er vooral op gericht moet zijn om excessen te voorkomen. Een preventieve aanpak dient primair plaats te vinden op het niveau van de clubs. Van hen vraagt het in de eerste plaats een mentaliteitsverandering. Ze moeten er bewust van worden (gemaakt) dat geweld, maar ook mogelijke aanleidingen hiervoor, zoals gemeen spel, schelden, thuisfluiten en de inzet van ongerechtigde spelers, duidelijk beleid en consequente aanpak behoeven.'
(Duijvestijn et al., 2013)

Voor de gemiddelde vereniging is bovenstaande aanpak voldoende. Echter, bij het bewerkstelligen van veranderingen bij risicoclubs met bestuurlijke en/of financiële problemen, is het een thema dat niet altijd *top of mind* is. Daar ligt de mogelijkheid om (potentieel) probleemveroorzakende jongeren te vinden en - in een positieve omgeving - te begeleiden. De onderzoekers suggereren dat gemeenten hierin een belangrijke regierol zouden kunnen vervullen.

Ethisch verantwoord sporten

In het voorjaar van 2014 werd het rapport 'Ethisch verantwoord sporten' opgeleverd. Het is een studie van het Internationaal Centrum Ethiek in de Sport (ICES) in samenwerking met vier Vlaamse universiteiten. De rapportage had als doel het *'verstrekken van expertise op het vlak van ethisch verantwoord sporten, met inbegrip van de problematiek aangaande integriteit, seksueel misbruik en geweld'*. Daarmee is het Vlaamse begrip Ethisch verantwoord sporten (EVS) vergelijkbaar met het Nederlandse VSK.

In het advies aan de overheid en sportorganisaties stellen de onderzoekers: *"Ethiek is een gedeelde verantwoordelijkheid van de gehele sportsector. Dit vereist een grote duurzame betrokkenheid tussen federaties, overheid, clubs en actoren."* De betrokken organisaties moeten een actieve rol (blijven) spelen bij het ontwerpen en implementeren van maatregelen en afspraken. Volgens de auteurs zouden de bonden en overheid moeten fungeren als coördinatoren in plaats van als besluitvormers, controleurs of uitvoerders. Daarbij is het van groot belang dat ethiek binnen de organisatie zelf zowel op

bestuursniveau als op operationeel niveau uitgedragen wordt. *Good governance*, kwaliteitszorg, ethisch management, ethisch leiderschap, ethische codes en ethische audits maken hier deel van uit.

De thema's inclusie en diversiteit kregen de minste aandacht van sportclubs. Om de clubs toch hiermee aan de slag te laten gaan, is het van groot belang dat ze worden betrokken bij netwerken die hier wel aandacht voor hebben. De onderzoekers stellen vast dat het stimuleren van samenwerking met lokale partners (scholen, gemeenten, andere sportclubs) van groot belang is. Op dit moment benutten verenigingen dit netwerk nog onvoldoende. Vooral het delen van kennis en goede voorbeelden zou een groot winstpunt kunnen zijn. Bij het uitrollen van ethische en/of gedragscodes is het van belang om deze regelmatig onder de aandacht te brengen. De effectiviteit van de dergelijke codes hangt volgens de onderzoekers af van *“een bewust en intensief implementatie- en onderhoudsproces van de code”*.

Hoe de bal blijft rollen

Op basis van een twee jaar durend onderzoek- en ontwikkeltraject met tien Utrechtse voetbalverenigingen is de rapportage *Hoe de bal blijft rollen* (Verhagen, 2013) tot stand gekomen. Daarbij hebben de onderzoekers zich over de vraag gebogen hoe voetbalverenigingen vitaal kunnen blijven. En in die mate vitaal, dat ze adequaat op ontwikkelingen in en buiten de club kunnen inspelen. Gangbaar onderzoek richt zich meestal op de vraag of een vereniging vitaal is; dit onderzoek richtte zich op de vraag hoe een club vitaal kan worden en kan blijven.

In *Hoe de bal blijft rollen* staan voorbeelden van vraagstukken rond vitaliteit van de vereniging. Waarom lukt het de ene keer beter dan de andere keer om verbeteringen te realiseren? Hoe kun je de kans op een positieve uitkomst vergroten?

De vier overkoepelende conclusies van de onderzoekers zijn:

1. De club is een bont gezelschap, en botsende groepsrelaties horen bij het verenigingsleven.
2. Voor de vitaliteit van verenigingen is het goed om als communicatie minder eenrichtingsverkeer zou zijn maar de dialoog gezocht wordt.
3. Leden waarderen informele en persoonlijke, mondelinge communicatie het meest.
4. Werken aan een 'open' verenigingscultuur draagt bij aan de vitale vereniging. Het advies is om leden zo veel mogelijk te betrekken en creative initiatieven te belonen.

Factsheet homo-acceptatie

De laatste jaren is er vanuit de Alliantie Gelijkspelen veel geïnvesteerd om de acceptatie van homoseksualiteit in de sport hoger op de beleidsagenda van bonden en verenigingen te brengen. In navolging op eerdere metingen werd de Nederlandse bevolking van 15 jaar en ouder in 2013 diverse stellingen voorgelegd over homoacceptatie in de sport. Mannelijke teamsporters scoren bijna even positief als de bevolking als geheel ten aanzien van homo-acceptatie. Over het algemeen is de homo-acceptatie onder jonge mannen van 15-25 jaar het minst groot, ongeacht of ze wel of niet een teamsport beoefenen. In mannenteamsporten worden wel duidelijk meer homonegatieve grappen gemaakt dan in andere sportgroepen. Mannelijke teamsporters (57%) vinden beduidend minder vaak dan gemiddeld (73%) dat scheidrechters moeten ingrijpen bij het gebruik van 'homo' als scheldwoord. De cijfers in dit factsheet zijn afkomstig uit het Nationaal Sport Onderzoek van het Mulier Instituut uit 2013.

Lectoraat VSK

Met ingang van 1 september 2014 is het lectoraat Sportpedagogiek in het leven geroepen. In het nieuwe lectoraat werken hbo- en mbo-sportopleidingen samen met gemeenten en NOC*NSF aan het creëren van een pedagogisch verantwoord, veilig sportklimaat. Nicolette Schipper-van Veldhoven zal per 1 september 2014 de eerste lector Sportpedagogiek zijn, met bijzondere aandacht voor een veilig sportklimaat. Het nieuwe lectoraat zal zich de komende jaren vooral bezighouden met vragen als: hoe kunnen sporttrainers, coaches, sportbuurtwerkers en leraren lichamelijke opvoeding er samen voor zorgen dat er een veiligere sportomgeving ontstaat? En hoe kunnen incidenten worden teruggedrongen of voorkomen? NOC*NSF wil met de oprichting van het lectoraat het VSK-programma versterken en ondersteunen.

Literatuur

Baaiens, J.P. (2014). *Wordt het 'Goud' benut bij jeugdvoetballers van de voetbalvereniging Kloetinge?* Eindhoven: Fontys Sporthogeschool, Master of Sports.

Benziane, M. (2013). *De ontwikkeling van de trainer is de groei van het kind*. Fontys Sporthogeschool, Master of Sports.

Burger, J.H. (2014). *Gedragscodes en het betaald voetbal*. Amsterdam: Vrije Universiteit Amsterdam, Rechtsgeleerdheid.

Duijvestijn, P., Dijk, B. van, Egmond, P. van, Groot, M. de, Sommeren, D. & Verwest A. (2013). *Excessief geweld op en om de voetbalvelden*. Praktijkonderzoek naar omvang, ernst en aanpak van 'voetbalgeweld'. Amsterdam: DSP-groep.

Elling, A. (2014) *Homo-acceptatie in de sport: Factsheet*. Utrecht: Mulier Instituut

Es, M.A. van (2013). *Scheidsrechter: robot, dier of mens? De invloeden van outfitkleur en controle-(gebrek) op (de)humanisatie, stereotypering en emoties*. Amstelveen: Vrije Universiteit Amsterdam, Rechtsgeleerdheid.

Haren, B. van & Veldhoven, N. van (2013). *Ledental NOC*NSF over 2012*. Arnhem: NOC*NSF.

Hilhorst, J., Schipper-van Veldhoven, N., Jacobs, F., Theeboom, M. & Steenbergen J. (2014). *Trainer-kind InterACTIE. Onderzoek naar het gedrag van trainer/coaches en de betekenis ervan voor de ontwikkeling van kinderen in de georganiseerde sport*. Ede: Kennispraktijk.

ICES (2014). *Eindrapport Ethisch Verantwoord Sporten. Verstrekken van expertise op het vlak van ethisch verantwoord sporten, met inbegrip van de problematiek aangaande integriteit, seksueel misbruik en geweld*.

Legger, I. (2014). *Positief coachen binnen het judo? Betekenisgeving door trainers*. Eindhoven: Fontys Sporthogeschool, Master of Sports.

Meer, J.M.L. ter (2013). *Influencing Behavior of Male Adolescents in Dutch Amateur Football. What can boards do?* Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam, Global Business & Stakeholder Management.

Pulles, I. & D. Collard (2014). *Eurobarometer 2013: sport en bewegen in Nederland vergeleken met Europese Unie : factsheet*. Utrecht: Mulier Instituut.

Romijn, D., Kalmthout, J. van, Breedveld, K. & Lucassen, J. (2013). *VSK Monitor 2013 : voortgangsrapportage actieplan 'naar een veiliger sportklimaat'*. Utrecht: Mulier Instituut.

Steenbergen, J., Hilhorst J., Sluis, A. van der & Gijsbers M. (2010). *Samen voor Sportiviteit en Respect. Analyse spel- en gedragsregels*. Nijmegen: Kennispraktijk.

Schouten, F. (2013). *Tevredenheidsonderzoek Scheidsrechters, herhaalde meting 2013*. Tilburg: Buro7.

Vaane, J. (2014). *Subjectieve en objectieve veiligheid tijdens amateurvoetbalwedstrijden*. Utrecht: Mulier Instituut.

Verhagen, S. (2014) *Hoe de bal blijft rollen. Naar meer vitaliteit van voetbalverenigingen*. Utrecht: SWP.



Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl